

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

”Det är så mycket större än bara i skolans korridorer”

**Föreställningar av mobbning bland skolpersonal i
elevhälsoteam**

EXAMENSARBETE

HUVUDOMRÅDE: *Socialt arbete*

FÖRFATTARE: *Maria Munteanu Kulborg, Lisa Kjellerstedt*

EXAMINATOR: *Klas Borell*

JÖNKÖPING 2017 maj

Förord

I första hand vill vi tacka alla deltagare i fokusgrupperna för deras medverkan i vår uppsats. Tack för att ni visade intresse samt att ni delade med er av era tankar. Vi vill även ge ett stort tack till vår handledare Sofia Enell som ambitiöst vägledde oss genom uppsatsen. Tack, Sofia för all din tid och ansträngning samt dina kunskaper! Uppsatsen har gett oss vishet på flera sätt och detta tar vi med oss genom livet.

Lisa Kjellerstedt & Maria Munteanu Kulborg

Abstract

Title: It's so much more than the hallway of the schools, the perceptions of bullying among the workers in the school health teams

This essay is a study of the school staff's perception of bullying in middle schools. The purpose is to give an understanding into how the personnel, as part of the student health team, perceives and recognizes bullying. We've used the theory of social constructionism as an approach for this study. In this study, the social constructionism means that the individual, in interaction with others, constructs an image of the phenomenon based on his role, the institutional frameworks and personal experiences. In this study, focus groups within qualitative research were used as data collection method. Four focus groups were conducted at four schools with the aim of obtaining participants' subjective interpretations of bullying.

In the analysis of the obtained material, four themes could be identified. Among the focus groups, the conceptions were that bullying could be perceived from three levels: individually, as a group, or on a societal level. On the individual level, it's about the individual's quest to reach status; the effects of the norms bring it to a group level; on a societal level it's the media, mainly the internet, that's perceived as the most central and important influence. Within the frame of the profession represented by the participants, the institutional context had a slight impact. Collective and individual identities, as well as common perceptions and actions, could be distinguished as important aspects that affect the school staff's attitude and working methods.

Keyword: bullying, social construction, institution, school staff, junior high/middle school

Sammanfattning

Denna uppsats handlar om skolpersonalens uppfattning om mobbning på högstadieskolor.

Syftet är att ge en förståelse för hur skolpersonal som ingår i elevhälsoteam på högstadieskolor tolkar och uppfattar mobbning. Studien använder teorin som socialkonstruktionism som angreppssätt. I denna studie innebär den sociala konstruktionen att individen, i samspel med andra, konstruerar sig en bild av fenomenet utifrån sin roll, de institutionella ramarna samt personliga erfarenheter. I studien användes fokusgrupper som datainsamlingsmetod inom kvalitativ forskning. Fyra fokusgrupper genomfördes på fyra skolor i syfte att få fram deltagarnas subjektiva tolkningar om mobbning.

I analysen av det insamlade materialet kunde fyra teman identifieras. I fokusgrupperna fanns föreställningar om att mobbning kunde uppfattas utifrån tre nivåer: individ-, grupp- och samhällsnivå. På individnivå handlar det om individens strävan efter att nå status; normers påverkan hamnar på gruppnivå; på samhällsnivå är det media och i synnerhet internet som uppfattas som de mest centrala. Inom ramen för den yrkeskategori som deltagarna representerade, hade den institutionella kontexten en viss påverkan. Kollektiva och individuella identiteter, samt vanemässiga uppfattningar och handlingar kunde bland annat urskiljas som viktiga aspekter som påverkar skolpersonalens förhållnings- och arbetssätt.

Nyckelord: Mobbing, social konstruktion, institution, skolpersonal, högstadieskolor

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING	1
2.	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	3
2.1.	FRÅGESTÄLLNING	3
3.	BAKGRUND.....	3
3.1.	EN HISTORISK TILLBAKABLICK.....	3
3.2.	KONSEKVENSER AV MOBBNING	4
3.3.	LAGAR OCH RIKTLINJER.....	4
3.4.	SAMSYNAD ELEVHÄLSA	5
3.5.	FÖRÄNDRAD KONTEXT	6
3.6.	FÖRÄNDRADE VILLKOR FÖR SOCIALT SAMSPEL	7
4.	TIDIGARE FORSKNING	7
4.1.	DEFINITIONEN OCH OLIKA TYPER AV MOBBNING	7
4.2.	PERSPEKTIV PÅ MOBBNING.....	9
4.3.	INDIVIDPSYKOLOGISKT PERSPEKTIV PÅ MOBBNING.....	10
4.4.	SOCIALPSYKOLOGISKT PERSPEKTIV	11
4.5.	VAD FUNGERAR?.....	12
5.	TEORETISKA PERSPEKTIV	14
5.1.	SOCIALKONSTRUKTIONISMEN	14
5.1.1.	<i>Normer en social konstruktion</i>	<i>15</i>
5.2.	INSTITUTIONELL KONTEXT	15
5.2.1.	<i>Institutionalisering.....</i>	<i>16</i>
5.2.2.	<i>Självuppfattning och identitet.....</i>	<i>17</i>
5.2.3.	<i>Känslor i rollen som professionell.....</i>	<i>17</i>
6.	METOD	18
6.1.	LITTERATURSÖKNING	19
6.2.	URVAL	19
6.3.	DATAINSAMLINGSMETOD.....	20
6.4.	ANALYSEN	21
6.5.	STYRKANDET AV UPPSATSEN, EN METODOLOGISK GRUND	22
6.5.1.	<i>Trovärdighet.....</i>	<i>22</i>
6.5.2.	<i>Överförbarhet.....</i>	<i>23</i>
6.5.3.	<i>Pålitlighet.....</i>	<i>24</i>
6.5.4.	<i>Styrkandet och konfirmerandet av uppsatsen.....</i>	<i>25</i>
6.6.	ETISKA REFLEKTIONER	26
6.6.1.	<i>Informationskravet</i>	<i>26</i>
6.6.2.	<i>Samtyckeskravet</i>	<i>26</i>
6.6.3.	<i>Konfidentialitetskravet.....</i>	<i>26</i>
6.6.4.	<i>Nyttjandekravet.....</i>	<i>27</i>
7.	RESULTAT OCH ANALYS.....	27
7.1.	PERSPEKTIV PÅ MOBBNING.....	28
7.1.1.	<i>"...det kan handla om mycket..."</i>	<i>28</i>
7.1.2.	<i>"Oftast mår man dåligt".....</i>	<i>30</i>
7.2.	NYA FÖRETELSEER	32
7.2.1.	<i>Mobbningen är ett modeord</i>	<i>32</i>
7.2.2.	<i>"Man blir nästan glad när de springer och jagar varandra"</i>	<i>34</i>
7.2.3.	<i>Ökade förväntningar på skolan</i>	<i>35</i>
7.3.	SPEGELBILDEN AV SAMHÄLLET.....	37

7.4. ARBETSSÄTT OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	40
7.4.1. <i>Arbetsfördelning och roller</i>	40
7.4.2. <i>Gemensamt på arbetsplatsen</i>	43
8. DISKUSSION	45
8.1. GENERELLA TOLKNINGAR	46
8.2. ARBETS- OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	48
8.3. SLUTSATSER.....	48
8.3. FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING.....	51
REFERENSER.....	52
BILAGA 1.....	57
BILAGA 2	58

1. Inledning

Mobbning är ett begrepp som de flesta av oss hört talas om (Frånberg & Wrethander, 2011). Det kan samtidigt vara svårt att säga hur länge mobbning har existerat eller hur den har kommit att uppfattas som ett socialt problem (Beckman, 2013). Det råder enighet bland forskarna om att mobbing som fenomen började studeras så sent som i slutet av 1960-talet (Bäckman, 2013; Provis, 2012; Frånberg & Wrethander, 2011). Å andra sidan att hävda att aggression och kränkande behandling i den mellanmännsliga interaktionen inte fanns innan begreppet mobbning fick eget erkännande vore samtidigt föga troligt. Att barn ibland beter sig elakt mot varandra är förmodligen något som alltid existerat (Forsman, 2003).

I och med begreppets införande i svensk och internationell forskning tycks själva fenomenet ha fått en särställning i den allmänna och offentliga debatten samt gett upphov till livlig debatt i skolsammanhang (Hallberg, 2016; Frånberg & Wrethander, 2013). Media kan i detta avseende ha spelat en central roll i framställandet av mobbning och påverkat riktningen för dess utveckling. Vår syn på mobbning, menar Forsman (2003) kan ha påverkats av människors berättelser om de svåra åren, oftast kopplade till skoltiden, präglade av skam, dålig självkänsla, olusten att leva som tas del av i media. Mobbningen har på det viset fått nya ”ansikten” vilket kan ha bidragit till att allmänheten uppmärksammade allvaret i problemet (Forsman, 2003).

Utifrån socialkonstruktionism definieras ett socialt problem när det börjar beskrivas och erkänns som sådant (Sahlin, 2013). I sådana processer spelar forskning ofta en central roll; forskare beskriver och analyserar en viss problematik och dessa beskrivningar och analyser kan tas upp av massmedia och av en bredare allmänhet. På så sätt kan forskningen bidra till en offentlig diskurs om ett visst problemområde (Borell & Johansson, 1996).

Mobbningen förekommer såväl bland barn som vuxna, dess förekomst är dock oftast kopplad till barn i skolålder (Forsman, 2002; Gustavsson, 2013, Brist, 2015).

Mobbningen bland elever bedöms vara skolans största problem och är en företeelse som tillhör vardag för somliga barn (Eriksson et al, 2000). Flera forskare har i sina studier påvisat att mobbningen ofta är kopplad till sämre skolresultat på grund av att den mobbade utvecklar psykiskt ohälsa och depression (Brist, 2015; Johanson, 2012).

Forskning visar också att de som utsätter andra för mobbning löper större risk att utveckla negativt beteende exempelvis beteende kopplat till brottslighet i vuxen ålder (Skolverket,2011; Smith et al, 2004; Brist, 2015).

Mobbning är idag ett begrepp som främst förekommer i skolretoriken men också på senare tid på andra områden där den lyfts fram som ett växande problem och samhällsbekymmer (Skolverket, 2011). Alvant (2009) skriver att de senaste åren har uppmärksamhet riktats mot mobbning och kränkningar även på våra arbetsplatser. Dessa utgör den vanligaste formen av kränkande särbehandling i arbetslivet (SOU 1999:69). Det finns dock en stor skillnad mellan mobbningen som förekommer på arbetsplatser mot den som försiggår i våra skolor (Alvant, 2009). Vuxna har oftast makt och möjlighet till att göra något åt saken såsom säga upp sig eller ta hjälp av facket i frågor kring arbetsmiljön. Då skolgång är obligatoriskt enligt svensk lagstiftning framstår barnen som mer sårbara och beroende av vuxnas hjälp och stöd. Barn spenderar stora delar av sin tid på skolan och just skolan har en avgörande roll i barns utveckling. Barnen har, enligt skollagen (2010:800) rätt till en trygg skolmiljö. I skollagen regleras bland annat det ansvar som åvilar skolan att jobba med att synliggöra och förebygga mobbning.

Denna uppsats analyserar med en socialkonstruktionistisk ansats hur professionella inom hälsoteam på högstadieskolor beskriver mobbning utifrån deras egna uppfattningar om fenomenet. Ambitionen med föreliggande uppsats är att kunna bidra med en bredare förståelse av hur professionella inom elevhälsoteam uppfattar mobbning. Syftet med uppsatsen är därmed inte att påvisa fenomenets icke-existens eller på något sätt förminska vidden av det, utan snarare är det ett försök att lyfta fram skolpersonalens tolkningar av mobbning.

Mobbningen är ett vanligt förekommande problem i skolans värld. Vårt intresse är att ta reda på skolpersonalens uppfattningar och föreställningar om mobbning inom ramen för skolmiljön. De olika yrkeskategorier kan utifrån egna erfarenheter och föreställningar om mobbning bidra till ökad förståelse kring mobbning. Utgångspunkten i uppsatsen är att mobbning är socialt konstruerad och skolpersonalens föreställningar om mobbning som social konstruktion är därmed av intresse att lyfta fram.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att få en ökad förståelse för hur personal som ingår i skolans hälsoteam tolkar och uppfattar mobbning. Uppsatsen utgår ifrån en socialkonstruktivistisk ansats. Socialkonstruktivismen betraktar verkligheten som socialt konstruerad och undersöker hur den är konstruerad.

2.1. Frågeställning

Uppsatsen ämnar ge svar på följande frågeställningar:

- Hur förstår skolpersonalen mobbning?
- Hur förklarar skolpersonalen att mobbning uppstår?
- Vilken betydelse har den institutionella miljön för skolpersonalens förståelse av mobbning?

Institutionell miljö avses i uppsatsen vara skolan som institution och vad som sker i den. Detta kommer närmare att redogöras för under avsnittet Teoretiska perspektiv.

3. Bakgrund

Detta avsnitt lyfter fram det regelverk som finns i svensk och internationell lagstiftning gällande barns rättigheter samt beskriver uppkomsten av fenomenet ur ett historiskt perspektiv. Avsnittet tar även upp analysen av förändrad kontext i ett samhällsligt perspektiv.

3.1. En historisk tillbakablick

Begreppet mobbing infördes i det svenska språket av skolläkaren Peter-Paul Heinemann 1969 (Beckman, 2013). Heinemann hänförde det till fysiskt eller psykiskt gruppvåld gentemot ett enskilt barn, därav benämningen som härstammande från engelskan "mob", vilket innebär pöbel, folkmassa (Eriksson et al., 2002). Heinemann problematiserade att dåtidens samhälle accepterade detta beteende och krävde att det skulle bekämpas. Hans bok "Gruppvåld bland barn och vuxna" (1972) skapade debatt om problemet och dess allvarliga konsekvens (Frånberg & Wrethander, 2011). Han menade att det fanns behov av mer forskning inom området. Några år senare tog den svenske psykologen Dan Olweus vid (Provis, 2013). Detta utgjorde startskottet för

den omfattande forskning som tog fart i början på 1970-talet (Larsson, 2008). Olweus anses vara grundare och pionjär inom internationell forskning och hans namn dominerar i litteraturen om mobbning världen över (Frånberg & Wrethander, 2011). Historiskt sett har mobbningen varit en given del av skolans värld och ansågs inte problematisk och krävde således ingen uppmärksamhet (Johnson, 2012). Tvärtom skriver Frånberg och Wrethander (2011) att den sociala fostran ansågs ha en viktig roll i skolan. De äldre barnen stiftade egna "lokala lagar" och deras handlingar ansågs föredömliga, därav blev dessa handlingar ansedda utföras i en fostrananda.

3.2. Konsekvenser av mobbning

Skolan är en viktig arena för barnen att utvecklas i. Det är därför viktigt att barn och ungdomar mår bra, inte bara i skolan utan även utanför den. En övervägande majoritet av forskare är överens om och stödjer idén om att mobbningen får negativa konsekvenser på flera områden såväl social som psykisk nivå, samt leder till försämrade skolresultat (Farrington, 1993; Provis, 2013; Brist, 2015). Enligt Skolverket (2011b) uppger åtta procent av svenska skolelever att de är utsatta för mobbning. Studier visar även att en till två procent av alla barn är så ofta mobbade att de inte orkar gå till skolan (Socialstyrelsen, 2010). Mobbningen innebär förutom personligt lidande, stora kostnader för samhället genom insatser riktade till de utsatta men också de som utsätter (Beckman, 2013). Enligt Friends (u.å.), en barnrättsorganisation som jobbar mot mobbning, uppskattas att de närmsta trettio åren kommer mobbningen kosta samhället omkring till 17.5 miljarder kronor.

3.3. Lagar och Riktlinjer

Barn som blir kränkta på skolan mår oftast dåligt och forskningen visar att det finns en stark koppling mellan hög skolfrånvaro och förekomst av mobbning (Provis, 2012). I detta avseende handlar skolans ansvar bland annat om att förebygga mobbning och främja ett gynnsamt skolklimat såväl mellan elever som mellan lärare och elever (Skolverket, 2011).

Barns rättigheterna stärks genom FN:s barnkonvention som slår fast och värnar om barns rätt att växa i en trygg miljö. Artikel två i konventionen fastställer att "alla barn är lika mycket värda, har samma rättigheter och att inget barn får diskrimineras." Barns och elevers skydd mot kränkande behandling har förstärkts genom den nya

skollagen (2010:800) där särskild betoning har lagts på arbetet mot kränkande behandling (Skolverket, 2011). Fram till år 1999 användes inte begreppet mobbning i regelverket, utan ingick under definitionen av kränkande behandling (Gustavsson, 2013; Frisé & Berne, 2016). Utifrån en ändring i lagtexten i Skollagen (SFS 1999: 886) lades till begreppet mobbning med betoning på "aktiv motverkning av kränkande behandling, såsom mobbning."

I nuvarande Skollag (2010:800) framgår det att utbildningen inom skolväsendet syftar till att eleverna ska inhämta och utveckla kunskaper samt främja normer och värden. I linje med skollagen fastställer även skolans läroplan (Skolverket, 2011) den grundläggande värdegrund och uppdrag med betoning på att främja respekt med utgångspunkt i de värderingar som det svenska samhället vilar på. Skolan har enligt 7§ Skollagen (2010:800) skyldighet att arbeta förebyggande i syfte att förhindra förekomsten av kränkande behandling samt åläggs, enligt 8§ samma lag, att årligen upprätta och utvärdera en likabehandlingsplan (Skolverket, 2011).

3.4. Samsynad elevhälsa

Utifrån den tidigare skollagen (1985:1100) var skolans insatser kring hälso- och sjukvårdsstödet uppdelade i två delar där den ena delen bestod av sjuksköterskan och/eller skolläkare samt den andra där skolpersonal och kuratorn ingick (Bäckman, 2013). I strävan efter att skapa en främjande miljö där elevernas ska ges förutsättningar till utveckling förelåg behov av att integrera de pedagogiska och sjukvårds professionerna i en enhetlig organisation på lokalnivå. Tvärprofessionella kunskaper och samordnad hjälp ansågs därmed kunna skapa förutsättningar för ett optimalt tillvaratagande av kompetensmixen (SOU 2000:19).

I 25§ Skollagen (2010:800) fastställs att skolan ska garantera att eleverna har tillgång till samlad elevhälsa där skolsköterska, psykolog och kurator samt personal med specialpedagogisk kompetens arbetar tillsammans för att skapa förutsättningar för eleverna till utveckling och lärande. Det övergripande syftet med hälsoteamets uppdrag är att skapa förutsättningar för att varje elev ska trivas och tillförsäkras en bra och meningsfull skoltid (SOU 2000:19). Utifrån Skolverkets (2011) utvärdering av effekter av metoder mot mobbning konstaterades det att en av de viktigaste förutsättningarna till att eleverna och personalen upplevde goda effekter var den tvärprofessionella arbetsgruppen. Samarbete inom teamet mellan både lärare,

fritidspersonal, kurator skolsköterska och skolpedagog gav således positiv effekt i arbetet mot mobbning.

3.5. Förändrad kontext

De senaste decennierna har samhället utsatts för stora förändringar vilket innebär att de institutioner som har legat till grund för våra tidigare föreställningar om samhället kommer att förlora flera av sina funktioner. Giddens (2007) skriver att den moderna världen skiljer sig avsevärt från tidigare generationer och kännetecknas av nya föreställningar om normer och värderingar samt synen på sociala institutioner. Vårt personliga liv, relationerna mellan människor, våra vardagserfarenheter har ofrånkomligen förändrats till följd av globaliseringen genom, som Giddens kallar det, "de operonliga vägarna som internet och media." Som resultat av ovannämnda förändringar genomgår uppfattningarna om vårt liv, familj, vår personliga identitet samt samspelet mellan individ och grupp en radikal omvandling (Larsson, 2008).

Förändrad syn på sociala institutioner och förändrade föreställningar om vårt liv kan också vara kopplade till sättet varpå vetenskapen lyfter fram sociala företeelser. Samhällsforskare studerar vardagsmänniskans sociala liv men de analyser och förklaringar forskare kommer fram till kan i sin tur påverka detta vardagsliv. Det pågår således en kontinuerlig växelverkan mellan samhällsvetenskap och samhället (Borell & Johansson, 1996).

Allmänhetens tolkningar om mobbning som fenomen kan därmed vara en produkt av den samhällsvetenskapliga forskningens beskrivningar och tolkningar av fenomenet. Dessa antaganden baseras på resonemang som Borell och Johansson (1996) för kring hur de offentliga diskurserna påverkar människans bild av fenomenet. Offentliga diskurser handlar om de diskussioner som cirkulerar i samhället och som allmänheten kan ta del av via media, politiska debatter med mera. De offentliga diskurserna härstammar många gånger från samhällsvetenskaplig forskning. Individens uppfattningar kan vara en produkt av bland annat deras reflexiva medvetande och bidrar liksom Borell och Johansson (1996) menar till skapandet av de diskurser som pågår i våra samhällen. Människor kan många gånger tala om olika företeelser som är föremål för samhällsvetenskapen, men kan själva inte härleda det till forskning.

3.6. Förändrade villkor för socialt samspel

Dagens elever har växt upp med internet och det är en naturlig del av deras vardag (Frisén & Berne, 2016; Johnson, 2012). Tillkomsten och tillgängligheten av mobiltelefoner har inneburit att en stor del av kommunikationen mellan ungdomar sker via sociala medier idag. Frisén och Berne (2016) skriver att kommunikationen via nätet har några särdrag bland annat anonymitet, ofullständig kommunikation, asynkronitet, ökad kontroll över vad man kommunicerar samt minskad kontroll över vem mottagaren är, för att nämna några. Sociala kategorier kan också döljas i den digitala kommunikationen. Dessa faktorer inbegriper både för- och nackdelar med kommunikation via internet.

Enligt Frisén och Berne (2016) främjar den nya formen av kommunikation via sociala medier ett mer aggressivt beteende i och med anonymitet, moraliskt disengagemang och missförstånd som är mekanismer karakteristiska för nätkommunikationen. Anonymiteten som kommunikationen via nätet erbjuder, inbegriper att ungdomen inte känner hämningar och det är därmed lättare att få utlopp för sin aggression gentemot andra (Johnson, 2012). Anonymiteten underlättar även då man inte behöver ta ansvar för konsekvensen av en utsaga eller ett påhopp. Moraliskt disengagemang innebär att en person betar sig elakt mot den andre utan att känna sig ångerfull. Missförstånd kan lätt uppstå då det är svårt att veta vilka avsikter den andre har med en kommentar eller bild. Den ökade kommunikationen på nätet har lett till framväxten av nätmobbning som har kommit att utgöra ett omfattande problem (Davies & Eynon, 2013). Problemet omfattning har ökat ytterligare det senaste decenniet i takt med användandet av just sociala medier.

4. Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisas det för hur mobbning har definierats i forskning, vilka perspektiv som vanligen används för att förklara mobbning samt relevanta resultat från studier om mobbning

4.1. Definitionen och olika typer av mobbning

Det finns ingen entydig definition om vad mobbning är eller vilka orsaker som ligger till grund för det (Rigby, Smith & Pepler, 2004). Inom forskningen om mobbning har

flera tolkningar av begreppet gjorts; Olweus tolkningar av mobbning är dock de mest vanliga inom forskning, därav har många studier refererat till hans definition av fenomenet (Rigby, Smith & Pepler, 2004, Eriksson et al., 2000).

Enligt Olweus (1999) definition uppstår mobbningen när en eller flera individer medvetet utsätter en person för negativa handlingar. Enligt denna definition kategoriseras mobbningen av två typer, dels den direkta och dels den indirekta. Den direkta mobbningen innefattar handlingar av fysisk och verbal art så som sparkar, slag, skällsord. Inom den indirekta mobbningen placerar Olweus (1999) handlingar som uteslutning, utfrysning eller att bli baktalad. Diskussioner gällande skillnader mellan retsamt beteende och mobbning finns inom forskning (Johnson, 2012). Olweus (1999) anser att det förstnämnda inte hör till mobbning samtidigt som Farrington (1993) skriver att detta kan vara problematiskt eftersom det är svårt att avgöra var retsamt beteende slutar och var mobbning tar vid. Gränsdragningen är viktig eftersom att retas vanligtvis är mer accepterat. Farrington (1993) menar samtidigt att, även retsamt beteende kan få den utsatte att uppleva ångest. Om fallet blir så kan handlingarna klassas som mobbning utifrån den rådande definitionen. Mobbningens komplexitet handlar också om att vissa handlingar kan vara svåra att upptäcka (Smith & Sharp, 1996). Det kan handla om blickar, suckar och andra subtila reaktioner som är svåra att finna bevis på samt att dessa upplevs ytterst individuellt.

Inom forskningen kan dock några övergripande gemensamma drag av fenomenet urskiljas. Mobbningen beskrivs för det första som en medveten aggressiv handling som inte sker av en slump (Jacobson, 2013). För det andra sker mobbningen i en asymmetrisk relation mellan den som mobbar och den mobbade, där den ena tror sig förfoga över mer resurser av psykisk och fysisk karaktär (Olweus, 1999; Jacobson, 2013). Det tredje gemensamma draget är att det sker systematiskt och vid upprepade tillfällen (Jacobson 2013; Gustavsson, 2013; Frisé & Berne, 2016; Olweus, 1999; Rigby, Smith & Pepler, 2004; Skolverket, 2010).

Olweus (1999) särskiljer mobbning från aggressivt beteende genom att tillskriva mobbning regularitet och kontinuitet. Enligt honom bör mobbningen kunna betraktas som sådan endast om rekvisiten "över tid" är uppfylld.

Det är viktigt att skilja på mobbning och andra typer av handlingar. Mobbningen är en typ av våld men allt våld är inte mobbning, skriver Larsson (2000) och menar att det är viktigt att förhålla sig till det faktum att olika individer har olika uppfattningar

om våld och mobbning. I detta avseende skriver Naylor et al. (2006) i sin forskning att hänsyn bör tas till kunskap om hur lärare och elever i skolans värld definierar och förhåller sig till olika handlingar. I sin studie påvisade de att eleverna begränsade sina definitioner av mobbning till endera fysisk eller verbal mobbning (Naylor et al. 2006). Resultaten innebär att genom de mindre sofistikerade definitionerna av mobbning kan eleverna vara omedvetna om att de mobbar eller att det finns andra former av mindre synlig mobbning. Lärarnas arbete med att utforska elevernas förståelse av mobbning framhålls centralt.

I och med att nätet har blivit en viktig del av elevernas vardag har användningen av sociala medier ökat markant (Frisén & Berne, 2016). Detta har gett upphov till förekomsten av nätmobbning vilket är ett relativt nytt fenomen (Johnson, 2012). Av den anledningen har nya definitioner kommit avseende nya former på mobbning som utspelar sig på nätet. Nätmobbningen har därmed definierats som " en handling som upprepade gånger utförs via elektroniska eller digitala medier av individer eller grupper som kommunicerar genom fientliga eller aggressiva meddelanden avsedda att åsamka skada" (Tokunaga, 2010). Som det framgår ovan har inte mobbningen en entydig definition och det finns flera dimensioner av den. Jakobson (2013) förklarar denna tvetydighet med att mobbning i grund och botten är en subjektiv upplevelse och den mest sanningsenliga definitionen är något som bara den utsatte kan ge. Även Larsson (2000) nämner detta i sin bok och menar på att skildringen av mobbningen och dess upplevelse kan bara den som har erfart detta vara i stånd att beskriva.

4.2. Perspektiv på mobbning

Mobbning har i huvudsak studerats utifrån två perspektiv; individperspektiv och grupperspektiv (Hallberg, 2016; Frånberg & Wrethander, 2011; Teräsahjo & Salmivalli, 2003). Med ett individperspektiv handlar forskningen om att mobbningen studerar egenskaper och den som mobbar, den utsatte samt i vissa fall deras familjer som primär socialisationsagent (Hallberg, 2016). Med ett grupperspektiv studeras istället gruppmeکانismer i syfte att få en ökad förståelse för hur mobbningen uppstår och utvecklas inom ramen för den funktion den fyller i en gruppkontext (Teräsahjo & Salmivalli, 2003; Hallberg, 2016).

4.3. Individpsykologiskt perspektiv på mobbning

Olweus tolkningar av egenskaperna av de inblandade parterna är utgångspunkten inom forskningen utifrån individpsykologiska perspektivet (Hallberg 2016). Olweus (1999) menar att mobbningen orsakas av de inblandade parternas personlighetsdrag. I hans tidiga forskning visade Olweus att mobbningen betraktades som ett aggressivt beteende och orsakerna till mobbningen låg undantagslöst hos mobbaren (Frånberg & Wrethander, 2011). Utifrån Olweus (1999) grundläggande kriterier på mobbning bör relationen vara av asymmetrisk karaktär där mobbaren förfogar över fler resurser, såväl fysiska, sociala som psykiska. Johnson (2012) motsätter sig Olweus påstående och skriver att den asymmetriska relationen inte alltid är en självklarhet. Hon talar att det finns fall där den utsatte har större resurser. Det handlar, enligt Johnson (2012) om individens självbild som är avgörande. Det är således hur individen uppfattar sig själv som ligger till grund för mobbning.

Inom detta perspektiv lyfts mobbarens egenskaper fram där denne oftast tillskrivs egenskaper som aggressivitet och illvillighet. Larsson (2000) håller med Olweus och menar att mobbarens överlägsenhet bygger på destruktiv auktoritet. Mobbaren har som syfte att skada den andre, nedvärdera och förtrycka offret. Mobbarens uppsåt är att skada. Mobbaren är, enligt Larsson (2000) en social och säker individ. Samtidigt menar Eriksson med flera (2000) att mobbaren kan i vissa fall lida av depression och må dåligt på grund av exempelvis svikande hemmamiljö. Barn som behandlas illa i sina hemmiljöer riskerar i högre grad att utsätta andra eller själva bli utsatta för mobbning (Socialstyrelsens 2010). Rapporten specificerar vidare att det kan handla om trassliga familjeförhållanden, familjer med missbruksproblematik, familjer där föräldrarna mår psykiskt dåligt samt familjer där det förekommer våld. Att det ter sig på detta sätt är inte svårt att föreställa sig då dessa barn kommer till skolan antingen redan förtryckta hemifrån eller, som rapporten visar, är somliga fulla av revanschlust för att hävda sig.

En viss kritik har samtidigt riktats mot forskningen som lyfter individperspektivet. Frånberg och Wrethanders (2011) problematiserar att själva forskningen om mobbaren och den mobbade kan vara en katalysator för hur olika karaktärer och egenskaper och därtill beteenden skapas utifrån de kategorier som forskningen tagit fram. De menar på att mobbarna framställs som aggressiva och onda medan mobboffren tillskrivs egenskaper som svaghet och tillbakadragenhet. Genom dessa

tillskrivningar finns risk för att mobbaren och den mobbade beter sig enligt omgivningens förväntningar utifrån respektive egenskaper.

4.4. Socialpsykologiskt perspektiv

Mobbningen sker alltid i en kontext och enligt Jacobson (2012) handlar det om en kultur som ofta är osynlig och tagen för givet. Kulturen kan, utifrån detta resonemang, bli jämförd med vattnet som fisken simmar i utan att lägga någon större vikt vid det. I skildringen av mobbning som socialpsykologiskt fenomen ser man med fördel att man begrundar den kultur som råder i en specifik kontext där eleverna befinner sig i. Inom ramen för skolans värld lyfts det klimat som råder. Liksom Jacobsson (2012) lyfter Teräsahjo och Salmivallis (2003) vikten av ett positivt skolklimat. De menar också att personalen på skolan har en viktig roll i främjandet av ett positivt skolklimat, men även den normativa språkkulturen i klassrummet och på skolan har stor betydelse. De skriver att mobbningen kan hållas levande genom ungdomarnas sätt att tala. De argumenterar för och förklarar att språket bör, i en bredare tolkning, placeras i ett större sammanhang där rådande normer i samhället kan vara en av orsakerna till mobbning på skolan. Teräsahjo och Salmivallis (2003) belyser hur ungdomarna genom sina uttalanden om orsaker till mobbning kan skapa ett tillåtande och tolererande klimat i skolan. Deras uttalanden ger, enligt Teräsahjo & Salmivallis, en grogrund för vidmakthållningen och förgivtagande av handlingen. Ungas framställning av mobbning kunde därmed delas upp i fyra kategorier varav 1) mobbning som medveten handling där avsikten är undantagslöst att skada; 2) mobbning som harmlös handling där mekanismer som bortförklaring, underskattning och/eller lägga skulden på andra kunde framträda; 3) rättfärdigande av mobbning samt där diskursen om "den annorlunda typen" kunde särskiljas och 4) där mobbningen kunde likställas med "tjejsnack". Resultatet visade att även om majoriteten av elever kunde identifiera förekomsten av mobbning, fanns tendens att bortförklara detta genom mekanismer som att förminska eller rättfärdiga handlingen.

Brist (2015) studie på området visar också på att skolan har en avgörande roll i främjandet av ett gynnsamt klimat där livssyn och värderingar är centrala begrepp. Brist (2015) visar att ett prosocialt beteende elever och lärare emellan minskar risken och förekomsten av nät- och mobbning. Studien uppmanar skolan att fokusera på utvecklingen av prosocialt beteende och upprätthållandet av en trygg skolmiljö istället

för att enbart rikta sina insatser mot enskilda incidenter. Genom större satsningar kring trivseln på skolgården, i klassrummet får mobbningen mindre spelutrymme. En av förklaringarna till att mobbning uppstår kan vara individens önskan att placera sig på en hierarkisk trappa (Beckman, 2013). Med det menas individens önskan att uppleva makt. Maktbegreppet är vanligt förekommande i litteraturen när det gäller att analysera och granska förövarens motiv till mobbning. Eriksson et al. (2002) skriver att det centrala i en mobbningskontext är makt och kontroll. Detta går i samma linje med Olweus (1999) syn på mobbning, nämligen den inbördes asymmetriska relationen. Makt och prestige är ett sätt att imponera på sina klasskompisar och att skapa sig en stabil position i klassen. Enligt Beckman (2013) spelar detta en central roll utifrån sociologiska och psykologiska mekanismer. Skolåren spelar en betydande roll i hur man uppfattas i en klass. Beckman (2013) menar på att den sociala status är något som vissa strävar efter att uppnå. Inom ramen för klassrummet handlar det om att som individ snabbt kunna hitta sina vägar för att nå status och popularitet (Brist, 2015). En förklaring till detta kan vara att individens status är av statisk art och den ursprungliga uppfattningen om en klasskompis brukar bestå under skolåren. Det kan exempelvis handla om uteslutning eller inkluderingen av något ur ett specifikt sammanhang (Beckman, 2013). Termen popularitet är enligt Frånberg och Wrethander (2013) en ständig process bestående av olika aktiviteter som att ha rätt kläder, använda en viss jargon mm. Gruppidentiteten är avgörande i denna kontext eftersom det är då individen skaffar sig sin sociala identitet och genom att uppleva grupptillhörigheten säkrar man sig en hög position i hierarkin. Hallberg (2016) menar att gruppen kan ses som en länk mellan individen och samhället, det vill säga de rådande gruppnormer ligger till grund för normer på större plan. Individen är dock inte alltid medveten om den gruppåverkan hen utsätts för eftersom det inom varje grupp finns outtalade normer och krav som ställs på gruppmedlemmarna.

4.5. Vad fungerar?

Under de senaste fyrtio åren har omfattande forskning bedrivits på detta område, samtidigt som att forskningen fortfarande tycks lida brist på svaret om vilket som är det mest effektiva sättet som möjliggör en minskning av mobbning (Brist, 2015; Teräsahjo & Salmivalli, 2003). Inom forskningen tillskrivs mobbningen en komplexitet utifrån dess uppkomst, orsaker till och oförmågan att förhindra eller

minska den (Jacobson, 2013).

Utifrån en omfattande utvärdering genomförd av Skolverket (2011) visas att metoder mot mobbning endast har en delvis effekt. De viktigaste fynden som gjorts i rapporten var att lyfta fram hur effektivt arbete bör bedrivas. Rapporten nämner exempelvis fungerande rutiner, tydliga roller bland skolpersonal samt delaktighet på alla planen. Tydliga regler i skolan påvisas också ha positiv effekt på mobbning. Även elevernas aktiva medverkan lyfts fram som en bärande positiv faktor. Detta ligger i linje med Salmivalli et al. (2004) studie som lyfter fram vikten av elevernas delaktighet.

Delaktighetsmodellen är ett förhållningssätt som genomgående lyfts fram i litteraturen som ett nytt sätt att arbeta mot mobbning. Modellen går ut på att göra eleverna delaktiga i antimobbningsarbetet och gör anspråk på tre centrala principer som detta förhållningssätt mynnar ut i: medvetandegörande, kritiskt tänk samt främjande av antimobbningsbeteende. Författarna lyfter fram att fruktbara resultat endast kan nås om skolan arbetar utifrån ett grupperspektiv, vilket innebär att alla elever i klassrummet är delaktiga i processen. Genom olika forum där mobbningen som ämne diskuteras kan rollbyten vara centrala. Att byta roll innebär att eleven intar rollen som mobbare, offer eller passiv mobbare och diskuterar de känslor som hen kan tänkas uppleva. Just medvetandegörande är viktigt och en bra utgångspunkt i det fortsatta arbetet mot mobbning, skriver författarna (Salmivalli, 2014). Artikeln fokuserar framförallt på nätmobbning men eftersom flera studier visar på att det preventiva arbetet mot nätmobbning i stort sett är detsamma innehållsmässigt, görs antagandet om att resultatet av studien ger viss effekt även mot mobbningen. Grupperspektiv lyfts också av Pikas (2002) som skriver att mobbningen ofta angrips på samma sätt och sällan tycks skolorna förhålla sig till den skillnad som finns mellan en "ensammobbning" och den som uppstår i grupp. Pikas menar att det uppstår en typifiering av individen, även i de fall det inte finns något anmärkningsvärt att finna i dennes bakgrund. Vidare menas att uppmärksamhet som riktas mot individen och skolan i ett försök att "finna fel" är enligt Pikas (2002) ineffektivt till och med skadligt för den enskilde. Istället förespråkar han att gruppen beaktas, för att helheten på så sätt kan ge förståelse för processen, vilket enligt honom är mer centralt.

För en ökad medvetenhet kring hur mobbningen uppstår och utvecklar sig samt hur man på bästa sätt bör arbeta mot den, förespråkar Jacobson (2012) ett kritiskt förhållningssätt och reflektionstillfällen bland skolpersonalen.

5. Teoretiska perspektiv

I detta avsnitt beskrivs den teoretiska ansats samt övergripande redogörelser för hur verkligheter kan se ut och skapas enligt socialkonstruktionismen. I avsnittet redovisas relevanta för uppsatsen begrepp som förklarar den institutionella miljöns påverkan samt ger förklaringar med teoretiska begrepp på vad som kan ligga bakom människors åsikter, handlingar, attityder och skolpersonalens roller i den institutionella miljön.

5.1. Socialkonstruktionismen

Socialkonstruktionismen är ansatsen som i detta arbete används i syfte att få ökad förståelse för hur skolpersonal i hälsoteam på högstadieskolor tolkar och uppfattar mobbning.

Teorin om socialkonstruktionism bidrar med perspektiv på hur människor skapar verklighet och fenomen i samhället (Berger & Luckmann, 1991). En socialkonstruktionist studerar ofta hur företeelser har kommit att uppfattas som till exempel ett socialt problem. De beskriver även ideologiska strider rörande samhällsproblemens existens och hur konsekvensen av detta formas till följd av att människor antingen tror på dessa eller ifrågasätter dem (Jacobsson, Thelander, & Wästerfors, 2010).

Med ett socialkonstruktionistiskt perspektiv riktas ofta fokus mot att förklara hur människor i samspel skapar subjektiva verkligheter (Berger & Luckmann, 1991). Det handlar om hur människors agerande kan förstås subjektivt men även hur materiella ting får sin existens.

Forskare som använder sig av socialkonstruktionismen talar om objektiva samt subjektiva verkligheter, de är dock oeniga om hur objektiva verkligheter ska tolkas.

I föreliggande arbete är både subjektiva och objektiva verkligheter inkluderade, fokus kommer dock ligga på subjektiva verkligheter. Med subjektiva verkligheter avser Berger och Luckmann (1991) hur människan tänker, uppfattar och skapar verkligheter. Verkligheten finns inom oss och är formad av kontexten och genom sociala interaktioner mellan människor i vår värld. Det handlar om verkligheter som vi inte kan ta på. Våra världar och verkligheter ser olika ut beroende på många bakomliggande faktorer som allt ifrån kulturer och samhällen till familjeförhållanden med mera (Berger & Luckmann, 1991). Den verklighet som Berger och Luckmann

(1991) benämner som objektiv handlar om det vi kan sätta ord på sådana saker kan vara både materiella men även immateriella. Språket är en subjektiv verklighet men även objektiv. Språket i sig kan vi se på som ett redskap vi använder för att kommunicera, redskapet i sig är då objektivt med innehållande akustik och bokstäver. Men om man ser till innebörden av språket, mer än att det bara är ett redskap för talet, kan man se hur språket konstrueras i interaktion med andra människor och att detta blir till sanningar. Syftet med betydelsen är i detta fall inte vad språket betyder utan hur språket skapas och vad det har för betydelse för olika människor (Berger & Luckmann, 1991).

5.1.1. Normer en social konstruktion

För att förklara mobbning ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är utgångspunkten att fenomenet är skapat av människor genom interaktioner men även via normer skapade i våra samhällen som sedan upprätthålls genom upprepade handlingar (Hacking, 2004). Människan har själva skapat ideal och normer rörande olika aspekter kring det sociala livet. Normer i samhället ser olika ut beroende på många dimensioner så som klass, kultur, genus med mera. Dessa dimensioner bidrar till hur sociala kategoriseringar samt normer skapas (Bryman, 2008).

Normer existerar även i hur vi förhåller oss på arbetsplatser och vilka attityder som råder där (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). I uppsatsen tas det med i beaktning att en arbetsplats har sina egna attityder och förhållningssätt och att dessa ofta är genomgående på arbetsplatsen.

5.2. Institutionell kontext

Skolpersonalens yrkesroll är en viktig aspekt i uppsatsen. En av frågeställningarna i uppsatsen ämnar ge förståelse för hur den enskildes arbets- och förhållningssätt påverkas av gruppen i helhet men också hur var och en av deltagarna påverkas av tidigare erfarenheter, upplevelser och värderingar. Det finns även ramar för hur de professionella kan och bör agera i sin yrkesprofession utifrån lagar och normer (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Då skolan är en samhällsinstitution och relevant för vår studie beskrivs här nedan några begrepp som förklarar hur gruppen arbetar gemensamt i institutioner.

5.2.1. *Institutionalisering*

Människor agerar vanemässigt både på individnivå och i grupper (Berger & Luckmann, 1991). Begreppet institutionalisering syftar till hur människor i sociala miljöer, bland annat grupper uppfattar varandra och skapar en förståelse för hur och varför man agerar på ett visst sätt. Vanor skapas därefter för att inte behöva tänka och forma varje situation på nytt (Berger & Luckmann, 1991). Vid mänsklig interaktion kan erfarenheter ligga till grund för vilka åtgärder och handlingar kan fungera att ta till i en viss situation. Människor lär sig att förutse eventuella utfall av händelser men detta kräver tid och enligt Berger och Luckmann (1991) är processen historisk.

Institutionalisering handlar om vanor och mönster och skapas av människor (Berger & Luckmann, 1991). Människors handlingar är ofta utförda med vana och till följd av vad som förväntas av dem. Institutionalisering som äger rum i vissa kontexter, i detta fall skolan som arbetsplats, är det som styr våra handlingar på en arbetsplats.

Institutionalisering inkluderar helheter av våra uppfattningar, våra kunskaper, erfarenheter och de normer som skapats (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008).

De flesta institutioner är institutionaliserade och där individerna följer deras vanemönster som tillsammans skapats av standardiserade gemensamma handlingar (Berger & Luckmann, 1991). Däremot menar Svensson, Johnsson, & Laanemets (2008) att man kan skilja till viss del på institution och organisation, då organisation är där det bedrivs "*en rationell och opersonlig verksamhet inriktad mot ett visst mål*" och en institution är "*uppbyggd av uppfattningar om värden och normer*" (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008, s.39). De har dock betonat att ur sociologiskt perspektiv ser man skolan som en institution vilket är det relevanta i vår uppsats. I uppsatsen är analysen baserad på hur skolpersonal förstår det valda fenomenet, hur skolpersonalen arbetar i en institutionaliserad miljö och på så vis är det en viktig aspekt att ta med till vår analys. Vid institutionalisering har individer roller att leva upp till baserat på vanor hur de bör agera och förhålla sig.

Inom begreppet institutionalisering ingår två olika föreställningar om hur roller existerar. Det handlar om hur roller påverkar och påverkas av institutionaliseringen (Berger & Luckmann, 1991).

"Den institutionella ordningen är bara verklig till så vida som den förverkligas i utförda roller, och att å andra sidan representerar roller en

institutionell ordning som definierar deras art (inklusive de kunskaper som hör samman med dem) och från vilken de härleder sin objektiva innebörd." (Berger & Luckmann, 1991, s. 96).

I institutionella miljöer har varje individ en roll som är formad och påverkad av vanemönster (Berger & Luckmann, 1991). I vår uppsats är personalens roller i hälsoteamen institutionaliserade i den bemärkelse att de arbetar i en institution där deras arbetssätt formas utifrån lokala förutsättningar. Att skolan är institutionaliserad är inte av innebörd att de följer någon annans arbetssätt, förhållningssätt eller vanor. De har sin egen institution, med egna vanemönster och därmed förväntningar på vad en lärare, en rektor, en kurator samt övriga i personalen ska göra i sin yrkesroll.

5.2.2. Självpupfattning och identitet

Självbilden är den uppfattning individen har om sin personlighet, sin kropp och detta är ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv konstruerat i sociala interaktioner (Allwood & Erikson, 2010). Självbilden har även anknytning till den identitet individer skapar. Loseke (2003) förklarar begreppet identitet ur två perspektiv. Hon beskriver det som att individer besitter både personlig identitet och kollektiv identitet. Den personliga identiteten är den självbild individen tilldelar sig själv och kategorisera sig själv i den individ man är utifrån egna uppfattningar (Loseke, 2003). Förhållningssätt och attityder skapas till en följd av vem vi ser oss själva som men även vem man ses som i gruppen (Loseke, 2003). Innebörden med den kollektiva identiteten är att individen har tillhörighet i olika grupper i samhället. Människor tillhör inte bara en kategori utan flera grupp-kategorier. Effekten av kollektiva identiteter är att interaktion leder till att människor kan få nya identiteter, de tillhör flera olika kategorier i samhället. Fördel med kollektiva identiteter är att de ger oss högre människovärde och nya erfarenheter (Loseke, 2003). En kollektiv identitet ger människan mer förståelse för andras sätt att vara då de själva tillhör flera kategorier.

5.2.3. Känslor i rollen som professionell

En aspekt inom socialkonstruktionismen som kan påverka uppfattningen av verkligheter är känslor (Hacking, 2004). Flera teoretiker har diskuterat huruvida känslor kan ses som en social konstruktion. Om känslor ses som en social

konstruktion har de också betydelse för människors uppfattningar och handlingar. Nedan redogörs för känslor kopplat till rollen som professionell.

Hacking (2004) förklarar att det finns två modeller som beskriver hur känslor är konstruerade. Den första modellen, sociala begreppsmodellen, handlar om att känslor ses som kognitiva och begreppsliga. Den andra modellen, sociala rollmodellen, berör istället hur känslor existerar i sociala roller samt att de är övergående (Hacking, 2004). Det är den andra modellen som är relevant för vår uppsats.

Vid datainsamling är det viktigt att ta med i beaktande känslornas eventuella påverkan på människors åsikter och handlingar (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Individens åsikter och därmed känslor kan påverkas av individens uppväxtförhållanden och värderingar samt egna erfarenheter genom livet. Känslor kan påverka vårt dagshumör och det i sig kan påverka var tonvikt hamnar i diskussioner. I uppsatsen tas hänsyn till hur känslor mot mobbning får en individ att handla, att engagera sig eller inte i arbete mot mobbning.

Hacking (2004) skriver om känslor och hur de existerar i sociala roller. De sociala rollerna skapas främst i en gruppkontext som kan påverka den roll individen tilldelar sig i gruppen. Som resultat kan individen präglas av andras perspektiv och därmed utveckla andra känslor kring ett ämne som hen kommer i kontakt med utifrån sin roll. Deltagarna i vår studie besitter sociala roller inom ramen för skolans elevhälsoteam, därmed kan dessa olika yrkesrollerna påverka deras förhållningssätt. Deltagarnas yrkesroller kan ha även givit dem insikt om mobbning samt möjliggjort nya tankesätt hos dem.

6. Metod

I detta avsnitt redogörs för metoder och tillvägagångssätten som använts i uppsatsen samt motivering till val av metoder som uppsatsen innehåller. Det redogörs även här för den metodologiska grunden med innefattande begrepp samt etiska överväganden.

Detta är en kvalitativ uppsats som är utförd med en socialkonstruktionistiskt ansats. Abduktion var det angreppssätt som användes till empiri och teori i uppsatsen. Med abduktion avses att teori samt resonemang kring problematiken varit en utgångspunkt

i uppsatsen från början. Den teoretiska ansatsen har sedan skapat ett ramverk för arbetet och tillsammans med insamlade data har slutligen resultatet framtagits.

6.1. Litteratursökning

Då syftet med uppsatsen var att undersöka personalens i hälsoteam på högstadieskolors syn på mobbning, var särskilda sökkombinationer av intresse att användas. De sökord som främst användes var: bullying, prevention, social construction, bullying in school. Sortering av de funna artiklarna genomfördes genom en granskning av titlar och/eller abstrakta stycken. Litteratursökningen resulterade i ett antal sökträffar. Ett antal forskare genomförde litteraturöversikter inom området i syfte att framställa forskningsläget på området. Det är dock angeläget att nämna att få källor skriver om skolpersonalens uppfattningar om mobbning utifrån en socialkonstruktionistisk ansats. En majoritet av de som lyfter skolans syn på problemet riktar sig specifikt in på fenomenets omfattning samt synen på det. Precisering av målgruppen så som young people eller pupils/students, children användes sällan då en absolut majoritet av sökträffarna främst var riktade till barn i skolålder.

6.2. Urval

I uppsatsen användes ett målinriktat urval. Delar av kravet på målinriktat urval är att deltagarna har gemensamma nämnare (Bryman, 2008). I uppsatsen är deltagarnas gemensamma nämnare deras arbetsplats, arbetsuppgifter samt målgrupp de jobbar främst för. Den valda grupp av deltagare till fokusgrupperna är personal i elevhälsoteam på högstadieskolor som bedriver ett arbete mot mobbning. Denna grupp är homogen i förhållande till arbetsområdet kopplat till mobbning, den kan dock ses som heterogen i förhållande till respektive yrke.

De val som gjorts i uppsatsen är att, välja en organisation (skolorna), platser för utförandet av uppsatsen samt människorna som deltar. Dessa val har gjorts med syfte att datainsamlingen ska vara av hög relevans samt bidra till högre tillförlitlighet i uppsatsen, som Bryman (2008) menar är struktur samt syfte med ett målinriktat urval. Organisationerna som inkluderades i uppsatsen till urvalet var fyra stycken högstadieskolor i en mellanstor svensk kommun. Urvalet av skolorna baserades på likheter i antal elever på skolorna, samt att de var placerade inom samma kommun.

Då hälsoteamens storlek varierade på skolorna blev det nödvändigt att sätta ramar för hur många deltagare det kunde vara i fokusgrupperna. Med hänsyn till tid så begränsades antalet deltagare till fyra- sex stycken då ett högre antal deltagare kunde bli i behov av mer tid för att alla deltagare skulle vara delaktiga (Hylander, 2001). I de fyra fokusgrupper såg fördelningen av deltagare ut enligt följande, fokusgrupp 1) hade sex deltagare, rektor, sjuksköterska, kurator, biträdande rektor samt två fritidspedagoger. Fokusgrupp 2) hade fyra stycken deltagare, rektor, sjuksköterska, kurator samt lärare. Fokusgrupp 3) hade fyra deltagare, kurator, fritidspedagog, specialpedagog samt lärare. Fokusgrupp 4) hade fyra deltagare, rektor, biträdande rektor, kurator samt skyddsombud (och pedagog). Det var totalt 18 deltagande i fokusgrupperna.

Anledningen till val av antalet fokusgrupper var en anpassning till tidsramar för uppsatsskrivningen då transkribering av fokusgrupper är en krävande process, enligt Bryman (2008). Vid sökandet av villiga deltagare var det fyra skolor som tackade nej till att delta på grund av tidsbrist. Totalt kontaktades åtta högstadieskolor i kommunen. De skolor där rektorer tackade ja till att delta i uppsatsen, var upplevelsen att det fanns ett uppriktigt intresse för det valda ämnet. Rektorer på de utvalda skolorna fungerade som grindvakter med innebörden att de var personer som gav oss tillgång till fältet. Kontakt med rektorerna skedde både via telefon samt via e-post där informationsbrev bifogades, detta som rektorerna sedan blev ombudda att dela ut till de deltagande i fokusgrupperna.

6.3. Datainsamlingsmetod

I uppsatsen användes fokusgrupper som datainsamlingsmetod. Inom fokusgrupper är särskilda drag att fokusgruppen utgörs av individer med gemensamma nämnare samt att individerna i gruppen samtalar om ett visst ämne (Hylander, 2001). I en fokusgrupp är intentionen att deltagarna ska inspireras att använda personliga, särskilda och existerande rektioner på ett kognitivt sätt med värderingsmässiga synvinklar (Hylander, 2001).

Fokusgrupper var lämpliga för vår uppsats till en följd av intresset för värderingar och tankar rörande mobbning, arbetssätt mot mobbning hos personal i hälsoteam, deras uppfattning om orsaker bakom mobbning samt hur de ser på framtida utmaningar. Även att få förståelse för hur de beskriver sitt förhållningssätt samt hur deras

tolkningar om de olika tillvägagångssätten i arbetet mot mobbning ser ut var viktigt för oss. Avsikten var att deltagarna i fokusgrupperna skulle samtala fritt inom ramen för frågor till respektive tema och ge oss en djupare förståelse.

Fokusgrupperna ägde rum i skolans lokaler. De utfördes efter en intervjuguide som skapades inför första mötet. Intervjuerna innefattade fyra teman med tillhörande frågeställningar, se bilaga (intervjuguide). Korrigering av intervjuguiden kom aldrig att behövas då de teman och frågorna som användes gav givande diskussioner. Efter första mötet noterades att tydlighet kring hur frågor som redan berörts av deltagande i fokusgrupperna skulle hanteras, här förtydligades att frågor som redan berörts skulle delvis upprepas samt utvecklas under aktuell fråga/tema. En presentation av deras respektive yrkesroller var en punkt som tillkom vid uppstart av varje fokusgrupp då detta kom att ha betydelse för kommande analys i uppsatsen. Intervjuguiden var till för oss som moderator samt observatör. Våra roller som moderator samt observatör växlade vi oss emellan och tog oss då an rollen som moderator vid två fokusgrupper vardera. Som moderator tog man hand om all konversation och presentation, som observatör skötte man inspelningen och var passiv i övriga avseenden. Diskussionerna i fokusgrupperna tog alla cirka en timma och femton minuter. Under fokusgrupperna bjöd vi på fika med avsikt att få en mer avslappnad miljö samt som tacksamhet för deras deltagande.

6.4. Analysen

Efter fokusgrupperna inleddes databearbetningen genom transkribering av data som insamlats. Härskodade materialet med en tematisk analys. Det inleddes med att systematiskt kategorisera innehållet från transkriberingarna både utifrån etiketter samt fördelningar utifrån kategoriseringar kopplade till respektive yrkesroll, vad de hade för åsikter och tankar. De etiketter som tilldelades materialet kom att bli ett tjugotal men endast de mest relevanta kom att utgöra analysen. Dessa relevanta etiketter var åtta stycken och fick etikettnamnen: definition, samhälle, nyare fenomen relaterat till mobbning, roller, ansvar, arbetssätt, känslor och utmaningar. Dessa etiketter var även till viss del matchande med de ursprungliga teman (uppfattning om mobbning, arbetssätt, orsaker till mobbning, framtida utmaningar) som användes till fokusgrupperna. Kodningen som utfördes gjordes i tre omgångar, först kodades etiketterna separat och sedan gemensamt. Vid den gemensamma kodningen blev det

även fokusering på repetitioner, vanliga uttryck, likheter och skillnader samt saker som var avvikande. De funna etiketterna mynnade sedan ut i följande teman. Dessa teman blev 1) perspektiv på mobbning. 2) nyare fenomen i samhället. 3) spegelbilden av samhället. 4) förhållningsätt och arbetsätt. De åtta etiketterna fördelades under de slutgiltiga teman enligt följande: Definition under tema 1. Nyare fenomen relaterade till mobbning, Utmaningar och Ansvar under tema 2. Samhälle under tema 3. Arbetsätt, Känslor och Roller under tema 4. Analysen kopplades till de slutgiltiga teman med tillhörande etiketter.

6.5. Styrkandet av uppsatsen, en metodologisk grund

Bryman (2008) refererar till teoretikerna Lincoln och Guba som ansåg kriterier validitet och reliabilitet för kvalitativ forskning vara opassande. De begrepp som Guba och Lincoln föreslog istället var tillförlitlighet och äkthet som i sig kan delas upp i flera delkriterier (Bryman, 2008). Nedan berörs några av delkriterierna som är relevanta för uppsatsen.

6.5.1. *Trovärdighet*

Trovärdigheten motsvarar den interna validiteten (Bryman, 2008). För att styrka trovärdigheten i uppsatsen användes triangulering. Innebörden av trianguleringen i uppsatsen är att flera informationskällor och datakällor användes, som Bryman (2008) skriver är en teknik som används inom triangulering.

Detta gjordes i form av fyra fokusgrupper samt genom en omfattande litteratursökning.

Den kritiska granskningen av den genomgångna litteraturen var också ett steg för att styrka uppsatsens trovärdighet. Att deltagarna hade erfarenheter och i sitt arbete kom i direktkontakt med frågor om mobbning kan stärka resultatets trovärdighet. I uppsatsen analyserades det som framkom i fokusgrupperna utifrån att deras respektive yrkesroller är konstruerade i olika kontexter, med olika kunskaper och förhållningssätt.

För att styrka att informationen som ges är så trovärdig som möjligt samt givande, men även ger mycket information under kort tid har motivering av val av fokusgrupper gjorts enligt nedanstående.

När man talar om fokusgrupper kan diskussion om vilken typ av grupp, homogena

eller heterogena, vara aktuell. Heterogena kan vara bra för att få en mångsidig syn på ett fenomen men kan många gånger vara hämmande då mycket tid i fokusgrupperna visat sig gå åt till att deltagarna ska förklara sig för varandra. Nackdelen med homogena grupper kan ibland vara att deltagarna känner varandra för väl och att de då redan diskuterat fenomenet och detta på så vis kan leda till ett lägre intresse för diskussion samt reflektioner. Beckman (2013) beskriver fördelar samt nackdelar med homogena och heterogena grupper i fokusgrupp likt det ovanstående. Uppsatsen har främst homogena grupper i förhållande till arbetsområdet rörande mobbningen men de är dock heterogena i förhållande till yrkesrollen. I denna uppsats ses det likt Beckman (2013) att det utifrån syftet med uppsatsen krävdes homogena grupper avseende att deltagarna i sitt arbete blev inblandade i att hantera mobbning. De är dock samtidigt heterogena i ett avseende, då deltagarna har olika yrkesroller med olika synsätt och förhållningsätt till mobbningen på skolorna.

De olikheter de har i sina yrkesroller ses i uppsatsen som positivt då de bidrar med olika sätt att se på mobbning samt olika erfarenheter kopplat till ämnet.

Att tillägga är även att våra deltagare är källor som uppfyller de fyra kriterier som är av vikt vid datainsamling. Dessa är ”källor med god kännedom om ämnet, förstahandskällor, källor utan uppenbara motiv att ljuga, flera oberoende källor” (Jacobsen, 2010). Med god kännedom om ämnet syftas det på hälsoteamens aktiva inblandning i arbetet mot mobbning på skolorna som ger dem god insikt. Att se hälsoteamen som förstahandskällor motiveras med att det är deras syn på samt tolkningar av mobbning som är av intresserade, därav blir de i relation till denna uppsats förstahandskällor. Vid antagandet om att deltagarna i fokusgrupperna inte har uppenbara motiv att ljuga, baseras på att det inte finns behov av lögnen då det inte föreligger någon press på dem samt heller ej att den information de ger ut skulle vara av sådan innebörd som skulle ge dem motiv till att ljuga. Med flera oberoende avses de fyra olika skolor som ingår i uppsatsen och att de är oberoende grupper av varandra.

6.5.2. Överförbarhet

Enligt Bryman (2008) är överförbarhet det som i andra studier kan kallas för extern validitet. Kvalitativa forskare vill uppnå djup i data, detta kan göras med hjälp av fylliga redogörelser och täta beskrivningar och då uppnå överförbarhet (Bryman,

2008).

Överförbarhet inom kvalitativa studier är inriktad till att få förståelse samt att fördjupa begrepp, detta istället för att generalisera från ett litet urval till en stor population (Jacobsen, 2010).

För att få en god överförbarhet i uppsatsen har strävan efter tydlighet och transparens i tillvägagångssättet av uppsatsens olika delar varit av stor vikt. Även noggrann bearbetning av teman, frågeställningar samt informationen som ges vid datainsamling har gjorts för att nå djup i analysen men även ge oss god förståelse för hur fenomenet kan vara konstruerat enligt hälsoteamen.

6.5.3. Pålitlighet

Enligt Bryman (2008) är pålitlighet det som i andra studier kan kallas för reliabilitet. Här ligger stor innebörd vid att kvalitativa forskare ska ha "ett granskade synsätt" (Bryman, 2008). Att skapa en fullständig och tillgänglig redovisning av alla steg i processen inom studien är att styrka hur pålitlig en studie är. Detta är en viktig del för att granskande kollegor ska ges möjlighet att avgöra kvaliteten i arbetets alla delar (Bryman, 2008).

De faktorer som med ett granskande synsätt tagit hänsyn till i denna studie är hur intervjumetoder, platser för intervjuer kan påverka resultatet.

Hänsyn i vår uppsats har även tagits till hur intervjuare (i vårt fall moderator samt observatör) kan komma att påverka deltagarna i fokusgrupperna. Detta kallas för *intervjuar- eller observatörseffekter* (Jacobsen, 2010).

6.5.3.1. Intervjuar/observatörseffekter

Det som kan påverka en individ eller grupp som blir intervjuad eller observerad i en medveten form är faktorer som kan te sig olika. Några av dessa faktorer är hur intervjuare/observatör ser ut, är klädd, talar samt använder sitt kroppsspråk. Detta kan påverka hur de intervjuade beter sig i intervjusituationen samt vilka svar de ger.

Intervjuar- eller observatörseffekter kan ha en viss påverkan på resultatet (Jacobsen, 2010).

För att motverka dessa effekter har noggrannhet varit hög med att inte uppge för mycket information om uppsatsen vid datainsamling, detta för att inte leda deltagare in på spår. Men framförallt har fokusgrupper varit en lämplig metod att använda då

man som moderator och observatör har en mer passiv roll i bakgrunden än vad den traditionella intervjuaren har. Detta kan då vara positivt i den bemärkelse att moderatorn och observatör inte är delaktiga i diskussionerna och på så vis låter deltagarna fokusera på varandra och diskussionerna.

En annan effekt som kan påverka deltagare är *kontexteffekten*.

6.5.3.2. Kontexteffekten

En individs beteende och handling varierar beroende på vilken miljö den finner sig i (Jacobsen, 2010). En arbetsplats är ett exempel på då människor kommer att anpassa sitt beteende.

Detta var en aspekt som i tidigt stadiet av första fokusgrupp blev aktuell som en fundering om hur deltagarna på arbetsplatsen, framförallt i samma rum som sin chef kom att eventuellt anpassa sina svar, sitt förhållningsätt och engagemang. Detta togs därav med i beräkningarna att en chef kan frambringa högre uttalade ambitioner hos deltagarna. Dock ansågs inte detta ha en avgörande betydelse för svaren på frågorna utan snarare var positivt då högt visat intresse gav oss mer information i diskussionerna.

Vid datainsamlingen användes inspelning sedan transkriberades. Detta är en metod som ger det insamlade materialet från intervjuerna en högre pålitlighet då allt som sägs kommer med (Jacobsen, 2010).

6.5.4. Styrkandet och konfirmerandet av uppsatsen

Att styrka och konfirmera handlar om att forskarna i sin forskning inte med avsikt påverkar antingen utförandet eller slutsatserna i uppsatsen. Syftet här är då att inte påverka deltagarna vid datainsamling genom att forskarna har personliga åsikter som påverkar en studie eller att de har teoretiska ändamål som felaktigt används som leder studien (Bryman, 2008).

Vid utformandet av information som skulle delges till deltagarna i fokusgrupperna var noggrannheten hög på så vis att inte avslöja teorier eller perspektiv som var bakomliggande i syftet med vår uppsats, för att inte leda deltagarna att svara på frågor anpassade till ett perspektiv. Även vid utförandet av fokusgrupperna som observatör och moderator var forskarrollerna passiva, fria från aktiv inblandning med avsikt att

inte påverka resultaten. Det kan dock inte avgöras i vilken utsträckning moderatorns samt observatörens närvaro i rummet påverkade utsagorna.

6.6. Etiska reflektioner

Inom forskning finns några etiska grundläggande principer som enligt Bryman (2008) är viktigt att ta med i beaktande. Dessa principer är särskilt viktiga att förhålla sig till vid studier som människors direkta inblandning.

6.6.1. Informationskravet

Forskarna ska redovisa övergripande om syftet med studien samt att de har uppgett eventuella risker och fördelar med deltagandet i studien (Kvale & Brinkmann, 2009). Forskarna ska även informera om vilka moment undersökningen består av (Bryman, 2008). Fokusgrupperna inleddes med en presentation av uppsatsens syfte, sedan följdes detta av en presentation av oss och undersökningens moment. Information om vilka fördelar som kunde tänkas se av deltagarnas medverkan uppgavs.

6.6.2. Samtyckeskravet

Deltagande i forskningsstudier ska vara frivilligt och deltagarna har rätt att avbryta sin medverkan eller välja att inte medverka alls (Bryman, 2008). I denna uppsats informerades om frivillighet vid första kontakt med rektorer på skolorna, sedan även i informationsbrev som skickades ut och till sist som en upprepning vid själva fokusgrupperna.

6.6.3. Konfidentialitetskravet

Deltagarna i studien ska få sina personuppgifter förvarade säkert från människor som inte ska ha insyn i studiens gång (Bryman, 2008). Även information som kan leda till igenkänning ska ses som konfidentiell och om behov av användandet av sådan information finns ska ett samtycke finnas från berörd person (Kvale & Brinkmann, 2009). I denna uppsats har varken personuppgifter, namn på skolor, eller kommunen angetts. Däremot ingår i datainsamlingen uppgifter om respektive yrkesroll, men sådana uppgifter leder inte till att individer kan identifieras.

6.6.4. Nyttjandekravet

Insamlad information rörande enskilda individer får bara användas till uttalad intention (Bryman, 2008). Den insamlade informationen i uppsatsen som rör enskilda individer samt övrig information kommer inte att användas till andra avsikter än de som redovisats till deltagarna i fokusgrupperna.

Vid etisk analys av det metodiska tillvägagångssättet finns även andra centrala punkter som är intressant att lyfta fram. Som Andersson & Swärd (2008) påpekar finns i varje intervjusituation en asymmetrisk relation som innebär att forskarens roll är att ställa frågor medan den intervjuade personens roll är att svara på dessa. Det förefaller därmed rimligt att påstå att det råder obalans i informationsdelgivning, det vill säga att den ena parten är berättande, medan den andra är den efterfrågande. Detta är särskilt viktigt eftersom studien rör personliga uppfattningar om mobbning. Denna aspekt skulle kunna bli rättfärdigad genom att vi, inför varje intervju, upplyste deltagarna att inga svar var rätt eller fel och att allas åsikter och resonemang är lika värdefulla för oss. Eftersom tonvikt låg på att få fram tankar och resonemang om mobbning utifrån den tematiserade intervjun var deltagarna medskapande i den bemärkelsen att de hade möjlighet till att sätta personlig prägel på sina svar (Andersson & Swärd, 2008).

Eftersom rektorerna fungerade som grindvakter var deras samtycke nödvändigt för att få tillgång till övriga deltagare samt att intervjun skulle komma till stånd. Det kan ifrågasättas i vilken utsträckning som principen om frivillighet har följts i vår uppsats. Då rektorerna var de som tillfrågade sina anställda om intervjun förefaller det rimligt att anta att de tillfrågade hade svårt att neka sin chef. Då rektorerna även deltog i tre av fokusgrupperna kan det förmodas att det fanns en sannolikhet för en ökad påverkan till följd av deras närvaro där. Informerade gavs dock ytterligare under fokusgruppernas presentation om frivilligheten samt att det var ett individuellt val att delta.

7. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras uppsatsens resultat och analys i fyra olika teman som identifierades som återkommande i fokusgrupperna. Koppling kommer även göras till tidigare forskning samt teoretiska begrepp som vi presenterat i kapitel fyra och fem. I

syfte att göra det överskådligt för läsaren har varje tema delats in i olika underteman med specifika rubriker som ger läsaren en bild av innehållet av respektive undertema.

7.1. Perspektiv på mobbning

I följande temat redogör vi för hur skolpersonalen definierar mobbning samt deras uppfattningar bakom orsaker till mobbning.

7.1.1. " ...det kan handla om mycket... "

I fokusgrupperna framgick att skolpersonalen på de fyra skolorna haft snarlik bild av mobbning. På frågan om vilka handlingar som kan klassas som mobbning, kretsades deltagarnas uppfattningar främst kring aspekter som fysisk, psykisk och nätmobbning.

"Mobbningen är skolvåld, kränkningar, utsatthet och det sker vanligtvis via en grupp gentemot en individ. Mobbning via sociala medier. Mobbning är även psykiska kränkningar. Olika typer av våld, skulle jag säga."
(Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

"Mobbning innebär olika grader av kränkningar, det behöver inte innebära grova saker, handlingarna kan vara både fysiska och psykiska."
(Biträdande rektor, Fokusgrupp 4).

I likhet med Olweus forskning (1999), kategoriserar flera professionella i fokusgrupperna mobbning utifrån direkta och indirekta handlingar; skillnaden är att uppdelningen mellan direkt och indirekt är inte helt klar definierad hos deltagarna. Att det råder samstämmighet mellan fokusgruppernas resonemang och Olweus forskning är ett bra exempel på hur samhällsvetenskaplig forskning kan ha varit del av den offentliga diskursen och på så vis givit individer uppfattningar om hur fenomenet mobbning definieras.

Bland de handlingar som nämns vid direkt mobbning ingick knuffar, slag, verbala elakheter, blickar, öknamn. Allmän uppfattning råder i fokusgrupperna att fysisk mobbning inte är lika vanlig nuförtiden. Däremot menar deltagarna att blickar, öknamn och elaka kommentarer är mer vanligt nuförtiden. Den indirekta mobbningen innefattar utfrysningar och andra handlingar som sker mer subtilt, vilket uppgavs av kuratorn i fokusgrupp 3.

Systematiska upprepningar tycks få ha med i beaktande, förutom biträdande rektor i fokusgrupp 4 samt fritidspedagogen i fokusgrupp 3. De beskriver att mobbning är upprepade handlingar av olika slag:

" Mobbning är när de (elever) upplever att det sker upprepade tillfällen systematiskt och när de upplever att en individ tar illa åt sig och fortsätter, i syfte att trycka ner den andre som är svagare." (Rektor, Fokusgrupp 4)

"Alla som jobbar inom skolan vet att flera kränkningar kan leda till mobbning, och då vill man få stopp på det i början." (Fritidspedagog, Fokusgrupp 3)

Citaten ovan visar på att endast två av arton deltagare nämner att mobbningen handlar om upprepade tillfällen, men citatet från fritidspedagogen visar även på att det kan finnas möjligheter att självklara, så som den systematiska karaktären i mobbning, inte alltid nämns.

Utifrån några av deltagarnas svar framkommer det att insikten om åtskillnaden mellan kränkning och mobbning är något begränsad. I samtal med vissa deltagare kunde begreppet kränkningar användas som substitut till begreppet mobbning utan att hänsynstagande till skillnadens innebörd togs. Biträdande rektor i fokusgrupp 4 kunde även lyfta fram skillnaden mellan mobbning och kränkning.

"Kränkningar är något som sker en gång, när det inte finns något sammanhang. Mobbning det är ingen slump det blir samma person systematiskt utsatt av en eller grupp."

I fokusgrupp 1 används inte ordet mobbning utan det är kränkningar som nämns. Rektorn säger att det numera kallas för kränkningar och att det finns olika grader av handlingar.

"...behöver inte alltid innebära grova saker. Om elev uppfattar sig kränkt, då är hen det. Det kan handla om mycket."

Somliga deltagare hade idéer att mobbning är något som är svårt att sätta fingret på, som har en flerdimensionell karaktär och som inbegriper stora diskussioner.

Återkommande i materialet är skolpersonalens betoning på dilemmat som uppstår på grund av den individuella dimensionen i mobbningen. Flera deltagare uttrycker att den utsatte är den som bäst kan definiera vad mobbning är samt var gränsen går.

"Det är mottagaren som bestämmer var gränsen för mobbningen går".

(Kurator, Fokusgrupp 2)

"Det är svårt att ge en definition, det är den utsatte som kan berätta och definiera mobbningen." (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

Dilemmat med att inte vara i stånd att beskriva vad som är mobbning tycks även vissa forskare lyfta fram, exempelvis Larsson (2000) som menar att i varje enskild situation som uppstår måste den utsatte ge den korrekta definitionen på vad som är mobbning.

Mobbningens komplexitet framhölls även utifrån svårigheten med att veta vilka situationer som är förknippade med mobbning, som ibland kan det bara handla om osämja eller konflikt mellan två klasskompisar:

"... ibland är det svårt att skilja på mobbning och konflikt. Den ena kan säga att jag är mobbad, samtidigt som det egentligen kan handla om en enstaka konflikt ". (Kurator, fokusgrupp 3)

"Det går ju inte alltid säga att det är mobbning. ibland är det mobbning och ibland är det bara språket..." (Lärare, Fokusgrupp 2)

Generellt råder det i alla fokusgrupper svårigheter med att ge en klar definition av vad mobbning är. Majoriteten av deltagarna tycks sig inledningsvis kunna besvara frågan men under pågående diskussion tycks den allmänna bild av mobbning vara svår att precisera då flera är överens om att det upplevs olika.

7.1.2. "Oftast mår man dåligt"

Deltagarna ger uttryck för att det allmänt råder skilda uppfattningar kring orsakerna bakom mobbning. Deltagarna i fokusgrupperna framhåller att det handlar om att den som mobbar mår dåligt av olika anledningar. Hemmamiljön nämns som orsak till mobbning av en lärare i fokusgrupp 2; att man ligger efter i skolan kan också vara en anledning, enligt kuratorn i fokusgrupp 3 eller den dåliga självkänslan som gör att

man ger sig på andra, enligt rektorn i fokusgrupp 1. Detta framgår också i Socialstyrelsens rapport (2010) där sviktande hemmamiljö anges som en av orsakerna till att man mobbar. Meningsskiljaktigheter förekommer även avseende medvetenheten i utförda handlingar.

I fokusgrupp 1 framhöll rektorn att mobbningen sker på ett medvetet sätt och tillskriver dessa handlingar en karaktär av ett svårbrutet mönster. Med mönster menade deltagarna att handlingen mobbning i många fall som utförs av vana som är svår att bryta.

I fokusgrupp 1 fanns dock en annorlunda uppfattning kring huruvida handlingarna utförs på ett medvetet sätt. De menade här att de som utsätter andra för mobbning inte alltid är medvetna om detta. I en annan fokusgrupp framkom det att det medvetna i elevernas handlingar ligger i att de vill framstå som överlägsna i sitt gäng och att mobbningen är ett medel för att uppnå makt och status. Eriksson et al. (2002) talar om orsaker bakom mobbning likt vad som nämns i fokusgrupperna, att hög social position är något som somliga strävar efter. Även Beckman (2013) visar på att det är individens önskan att hamna högt på den hierarkiska trappan som styr handlingarna. Popularitet är en annan term som florerar i fokusgrupp 3:

”... det kan även bero på att då vet alla vem jag är om jag mobbar lite...
Det handlar om popularitet.” (Specialpedagog, Fokusgrupp 3)

Alla fyra fokusgrupper framställer internet som orsaken bakom den nya formen av mobbning:

”Nätet och mobiltelefonerna utgör dock de främsta orsakerna. De nya appar som kommer hela tiden. Det finns olika appar där man behöver ta ifrån sig ansvaret och förbli anonym och då behöver man inte stå för det man säger. Man blir mer distanserad till sina känslor att man faktiskt sårar nån utan man tar avståndet och ser inte hur den andre reagerar.” (Kurator, Fokusgrupp 2)

Även andra dolda arenor där de vuxna inte har tillräcklig insyn uppges vara vanliga. Enligt Skolverket (2011) sker mobbning framförallt på de dolda arenorna, bland annat

omklädningsrum, toaletter bakom skolan samt andra utomhusmiljöer i nära anslutning till skolan. I synnerhet i fokusgrupp 2 framkommer sådana åsikter om att mobbning med fördel sker när vuxna inte har insyn.

Meningsutbyten som sker i fokusgrupperna är övergripande lika. Detta kan förklaras med kollektiva identiteter genom att de för ett samsynat resonemang kring hur de uppfattar mobbning. Även inom ramen för institutionalisering kan det finnas kopplingar till deras gemensamma tolkning till följd av vanemönster.

7.2. Nya företeelser

Under följande temat kommer vi belysa skolpersonalens uppfattningar om nya fenomen relaterade till mobbning.

7.2.1. Mobbningen är ett modeord

Mobbning lyfts fram som en viktig fråga på skolornas agenda. I fokusgrupp 2 upplever kuratorn att inte alla föräldrar är medvetna om vad mobbning innebär. Vid skolpersonalens kontakt med föräldrarna nämns inte begreppet mobbning utan beskrivs händelsen istället. Skolpersonalen väljer att göra detta på grund av att det kan förstora saken om man inte känner till begreppets innebörd. Det framstår som att skolpersonal uppfattar att begreppet mobbning kan skapa oro hos föräldrarna. I fokusgrupp 4 framkommer liknande resonemang. Däremot upplever deltagarna i samma fokusgrupp att föräldrar många gånger kan vid en ringa händelse hävda att det rör sig om mobbning:

”Ibland ringer föräldrar och säger att deras barn har blivit mobbade. Det kan röra sig till exempel om att deras barn blev träffad av en boll på idrotten och de hävdar att deras barn blivit utsatt för mobbning.” (Fokusgrupp 2, lärare)

Detta skapar problem för personalen på skolan eftersom de upplever som att dessa föräldrars barn är lärda med att allt för ofta typifiera handlingarna som mobbning. Som resultat leder detta till att en ouppsåtlig spark kan uppfattas som mobbning. Att detta inträffar emellanåt, var flera överens om i fokusgrupp 2 och 4. Flera uttryckte att sådana diskussioner med föräldrarna kan skapa en viss irritation hos personalen då tiden inte räcker till för sådant.

Svårigheter med att barn och vuxna ha olika uppfattningar om vad som tillräknas mobbning har lett till att, som det framkom i fokusgrupp 1, vid upptäckt av en situation kan skolan påstå en sak men inte har föräldern med sig hela vägen. Detta är något som flera deltagare uppger är utmanande då de hamnar i kläm mellan den mobbade och mobbarens föräldrar.

"Mobbning för mig behöver inte vara det för någon annan, samtidigt som allt som uppfattas som mobbning inte alltid är det. Eleverna kan ibland säga att hen mobbade mig men har egentligen blivit tillsagd av en lärare eller vuxen. Elev och barn idag får faktiskt lära sig vad mobbning är för något så de förstår vad skillnaden är." (Biträdande rektor, Fokusgrupp 4)

Det var återkommande i fokusgrupperna att deltagarna menade att begreppet mobbning missbrukades av både elever och föräldrar. Detta kopplas till två huvudorsaker enligt personalen i fokusgrupp 2. Enligt dem handlar det om bristande insikt om eller på de kulturella normerna där curling uppges vara en del i det. Deltagarna i fokusgrupperna uppger att de måste ta var och ens åsikt på allvar och förhålla sig till dem på ett professionellt sätt trots att de angås att det var om överdrivna reaktioner.

Elevernas olika kulturella bakgrund är också en aspekt som lyfts fram eftersom det framkommer tankar om att det finns skillnader i hur man ser på mobbning. Detta framkommer i fokusgrupp 3 och 4 där resonemang förs kring utmaningen att hantera de olika förhållningssätt såtillvida att i vissa fall där eleven har en annan kulturell bakgrund, får personalen lära eleven vad mobbning är, medan i andra situationer behöver skolan förklara skillnaden mellan olika typer av handlingar.

Ett annat ord som framkommit frekvent under fokusgrupperna är frasen "jag skojade bara" som eleverna ofta använder. Personalen tolkar det som elevens försök att bagatellisera sina utsagor eller handling. Genom att bortförklara sig och förminska tyngden i sitt uttalande, upplever personalen uttrycket som en trend i sig. Ett sådant förhållningssätt framgår även i Teräsahjo och Salmivallis (2003) studie där bortförklaringar angavs av en majoritet av de tillfrågade eleverna.

Att inte vilja eller behöva bära ansvaret för sina uttalanden har i denna del framkommit genom professionellas beskrivningar att föräldrarna står bakom barnens agerande. Curling försvårar för de olika yrkesrollerna i sitt dagliga arbete. Internet och användningen av sociala medier är också ett sätt som möjliggör ett ansvarsfritt handlande. Detta kommer nästa tema handla om.

Som det framgår ovan resonerar skolpersonalen om att individer har olika uppfattningar om vad som är mobbning. Skillnader i uppfattningen mellan skolpersonal och föräldrar kan i ett socialkonstruktionistiskt avseende ses som att skolpersonalen konstruerar sig sina subjektiva verkligheter kring denna företeelse och att deras tolkningar är resultatet av hur de upplever verkligheten. Men deras åsikter kan också botten i forskningens påverkan som Borell & Johansson (1996) skriver om. Skolpersonalens uppfattningar kan grundas i den rådande offentliga diskursen om mobbnings subtilitet där handlingar som blickar eller suckar ingår. Skolpersonalen uppger att begreppet mobbning väcker oro hos föräldrarna. Utifrån fokusgruppsdeltagarnas utsagor kan känslan av oro som ordet mobbning väcker hos föräldrarna grundas i vad som förekommer i den allmänna debatten i samhället. Oftast ligger forskning bakom fakta som ges genom olika informationskanaler. Föräldrarna kan därmed också, utifrån den offentliga diskursen, ha bildat sig en uppfattning om fenomenet.

7.2.2. "Man blir nästan glad när de springer och jagar varandra"

Internet och dess tillgänglighet anförs av majoriteten av deltagarna som grundorsak till att mobbningen har ökat på senaste. I samtal med fokusgrupperna framkommer att det finns även normer för vilken mobbning som är vanligast i olika kontexter. En av fokusgrupperna tycker att nätmobbningen är den absolut vanligaste formen av mobbning och att den är svårast att jobba med då den sker i det dolda.

Deltagarna i fokusgrupp 4 ansåg att mobbningen eller kränkningarna uppstår när eleverna inte känner varandra på ett djupare plan, där de kan läsa av varandras känslor och integrera med varandra. Detta eftersom dagens ungdomar träffas numera digitalt. Denna trend märks tydligt i skolan då eleverna sitter med sina mobiler på rasterna.

Det sociala samspelet mellan eleverna förefaller för fokusgruppsdeltagarna inte vara lika naturligt idag. Detta framgick i fokusgrupp 2 som visas i citatet nedan.

”det sociala samspelet är inte lika naturligt idag för de träffas inte efter lektionerna och umgås utan digitalt och då lär man inte känna igen dessa tecknen när man sitter med en person fysiskt kan man läsa av kroppsspråket att den tycker inte om det här och det är många som missar detta för de lär sig inte det sociala samspelet idag som kanske vi gjorde.”
(Kurator, Fokusgrupp 2)

”Man uttrycker sig inte likadant som när man sitter och skriver. Hur lär man sig att umgås om alla sitter med sina mobilen på rasten. Man blir nästan glad när nån springer och jagar varandra.” (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

Brister i det sociala samspelet och i hur relationer skapas är något som fritidspedagogen i fokusgrupp 1 menar är en framtida utmaning.

I fokusgrupp 4 framkommer att den digitala interaktionen leder till svårigheter med att läsa sociala koderna vilket gör att man inte är lika bekväm med den andres gränser för vad som är acceptabelt att säga. Det förhållningssätt som används på nätet följer med i skolan och tvärtom:

"Nivån börjar inte här nere, nivån börjar här uppe, väldigt högt när man använder olika sorters ord och hur man säger saker och det har mycket med den miljön de sitter i, nätet." (Biträdande rektor, Fokusgrupp 4)

Användningen av internet anses också vara orsaken till att den fysiska mobbningen avtar alltmer för att ge plats åt den psykiska formen.

7.2.3. Ökade förväntningar på skolan

Det råder liknande uppfattningar hos deltagarna att föräldrarna har ett stort ansvar i att uppfostra sina barn. Även åsikter om att mobbningen bottnar i den fostran barnen får i hemmet framkom. Resonemang förs kring vikten av att barnet ha med sig grundvärderingarna hemifrån för att det ska ha rätt förutsättningar till utveckling och

lärande. Även ett bra samarbete med hemmet är något som påpekas centralt av de flesta deltagarna i fokusgrupperna. Utifrån deras egen erfarenhet upplever de att i de fall det finns ett bra samarbete med föräldrarna lyckas de arbeta mer effektivt vid uppdagandet av någon händelse. En bra grund att stå på ses som garant för att skolan i större utsträckning ges möjlighet till att fokusera på elevernas skolgång.

Deltagarna framhåller vikten av att i egenskap av förälder ha större insikt om ens barns beteende i skolan och säger att det är i hemmet som grunden läggs. I fokusgrupp 4 framhåller deltagarna att många av dagens föräldrar och deras barn är duktiga på att kräva sina rättigheter men är inte lika angelägna att förhålla sig till sina skyldigheter som föräldrar. Deltagarna uppger att många gånger kan till och med eleven hävda sina rättigheter och kräva att "rättvisa" skipas. Skolpersonalen uppger att barnen blir på detta sätt inskolade till att inte utveckla en tillitsfull relation vare sig till skolan eller klasskompisarna.

Åsikter om att tidigare hierarkier håller på att upplösas framkommer i fokusgrupperna. Till skillnad från förr då de yngsta eleverna var undergivna både äldre elever och pedagoger har relationerna mellan elever på skolan en annan karaktär idag. Personalen i fokusgrupp 4 uppger att förr uppfattades inte detta negativt utan som något självklart och det var respektingivande när en äldre eller skolpersonalen satte ner foten. Samstämmiga åsikter framkommer kring behovet av att skolan ges större mandat och förutsättningar för att skapa trygghet i klassrummet.

Övervägande majoritet uppger också att föräldrarna behöver ha mer insyn i barnets internetvanor främst men också på övriga områden. Gällande internetvanorna berättar personalen i fokusgrupp 1 att det kan låta motsägelsefullt att vid traditionella kompisumgängen är det vanligt att man vill ha insyn i vilka ens barn umgås med, medan intresset verkar vara mindre vid kontakter över internet. Professionella resonerar kring dessa appar som blir alltmer invecklade och möjliggör en allt större anonymitet och som bidrar till en ökad användning och springning. Kunskapen om och förmågan att hänga med utvecklingen, framförs viktig av alla deltagarna. De uttrycker oro kring deras upplevelse att utvecklingen går för fort framåt.

Samtidigt som det i en av grupperna framhålls, det finns en viss förståelse för föräldrarnas minskade engagemang:

”vi lever i en karusell där föräldrarna arbetar för att man kanske har höga omkostnader, en del föräldrar måste ha dubbla jobb, kan ej gå ner i tid, alla är trötta hemma, man orkar inte ta den diskussionen, och barnet kanske inte vill störa mamma eller pappa” (Rektor, Fokusgrupp 1)

Under tre andra fokusgrupperna framkom att föräldrarnas vilja att engagera sig var stor och att de visade tacksamhet för skolans engagemang. Deltagarna lyfter samtidigt att det finns föräldrar som brister i insikten om deras roll. Kurator i fokusgrupp 2 uppger att ibland finns ett samband mellan elevens psykiska hälsa och dennes benägenhet att utöva mobbning.

I avsnittet ovan har diskussion förts om hur skolpersonal kopplar orsaker till mobbning med det ökade ansvaret på skolan. Skolans primära syfte är att lära ut men skolpersonalen beskriver att de har stor press på sig för att tillhandahålla hjälp i form av förhållningssätt och syn. Förändrad syn på sociala institutioner kan vara förklaringen till skolpersonalens tankar om det ökade ansvaret som skolan upplever.

7.3. Spegelbilden av samhället

Under detta tema kommer vi belysa skolpersonalens tolkningar av hur samhället avspeglas i skolmiljöer.

Den allmänna uppfattningen bland alla fokusgruppsdeltagare är att normerna i form av språk, attityder och förhållningssätt många gånger styr elevernas benägenhet att mobba. I fokusgrupp 1 uttrycktes av en av deltagarna att de rådande normerna i sig utgör en något bredare definition av mobbning. Det framkommer att det finns vissa normer och mallar som ungdomarna vill utgå från. Individens önskan att passa in i ett sammanhang framhålls som viktig och avgörande. Det lyfts fram att dessa normer som numera råder i skolansvärld utgör osynliga riktlinjer för hur eleverna ska bete sig, ska klä sig och agera. Utifrån deltagarnas utsagor går det att urskilja vilka som blir utstötta.

"...det handlar ofta om känslor, man mäter sig med normen, känslan av att inte passa in, gör att man börjar fundera vad är det som gör att man inte passar in? Eller andra bestämmer att man inte passar in, och då ska man utsätta andra." (Rektor, Fokusgrupp 1)

Även normer på nätet uppges vara orsaken till att det mobbas. Nätet ses som en potentiell fara som möjliggör att mobbning upprätthålls och får stora proportioner. Deltagarna i fokusgrupper 1 och 2 upplever att det är en ond cirkel som tilltar för varje nykommen app eller ny trend. Personalen i fokusgrupp 1 och 4 upplever att normerna också handlar om att bli bekräftad i sitt utseende eller agerande, vilket skapar ett sönderstressat samhälle där individen har ständiga krav på sig att leverera och leva upp till gruppens förväntningar.

En av deltagarna i fokusgrupp 1 slår ett slag för vikten att ha med gruppmeکانismen i beräkningen vid analysen av mobbning. Hens resonemang landar i att det är oundvikligt att helt undkomma mobbning eftersom det handlar om sociala interaktioner.

”... när fler befinner sig på en plats förefaller det naturligt att vissa tror sig ha mer makt över andra, det handlar om utövandet av någon typ av maktlekar i syfte att få kontroll.” (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

Liknande resonemang förs i fokusgrupp 4 som anser att nollvisionen kring mobbning är något att sträva efter men svår att uppnå eftersom det handlar om miljö där människorna umgås mycket med varandra.

Det normativa språket har ett stort inflyttande i hur ungdomarna konstruerar sin verklighet och därmed sina språkliga normer. Enligt personalen i fokusgrupp 1 och 4 råder i skolansvärld en kultur där ett grovt språk används när eleverna tilltalar varandra. Deltagarna uttrycker att ungdomarna idag har en jargong som är oacceptabel och har nått gränsen för hur man tilltalar varandra:

”Det har blivit ett annorlunda språk eller hur ska jag säga... nu slänger man ur sig sådana här ord som bitch och hora...väldigt grova ord. De tänker inte sig för men det landar fortfarande väldigt hårt hos de flesta.”
(Kurator, Fokusgrupp 4)

Just den språkliga normen framhålls som den största skillnaden mellan hur deltagarna upplevde mobbning förr i relation till dagens. Kuratorn i fokusgrupp 2 upplever att det råder en allmän lätthet i samhället till att göra illa och kränka varandra. I detta

avseende åberopar deltagarna i fokusgrupperna 1 och 2 medias påverkan i vilka normer som råder idag. Hänvisningar görs exempelvis till det klimat som finns i vår media och det språk som våra politiker har där personangrepp ofta hör hemma. Detta bidrar till att samhället som matas med sådant börjar så småningom normalisera samt internalisera normerna. Deltagarna i fokusgrupp 2 upplever att just dessa normer försvårar för skolan att upptäcka mobbning då gränserna mellan grovt språk och mobbning suddas ut.

Fokusgrupp 1 och 4 upplever att det finns övergripande strukturer som ligger till grund för dagens mobbning och att detta bör tas med i beräkning när man skildrar fenomenet samt vilka mekanismer som samspelar och gör att individerna utsätter andra för olika negativa handlingar. Flera deltagare i vardera fokusgruppen uppger att det handlar om ett normbeteende i vårt samhälle som är svårt att bryta.

”...vissa situationer är svåra att ta tag i för det är nån typ av social konstruktion som blir ett normbeteende, en konstruktion som inte bara finns i skolansvärld utan på våra arbetsplatser med; det är en samhällsstruktur som är på väg att formas, det är därför vi blir mer avtrubbade för att vi ser de i media, gränserna suddas ut. Det är så mycket större än bara i skolans korridorer. Allt annat runtomkring oss läggs ihop och påverkar varför det är som det är i vår kultur. ” (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

I synnerhet i fokusgrupp 1 framhåller deltagarna att det är strukturer som har funnits där ett bra tag nu och som har skapat detta normbeteende i samhället som håller på att eskalera. Även i andra grupper finner vi liknande resonemang på att situationen förvärras och att skolan har allt mindre makt över det. Några av deltagarna för ett resonemang kring allvaret i denna fråga och den ringa effekt alla åtgärder ger. Enligt dem bör det arbetas med mobbning på ett annat sätt än vad som görs idag eftersom problemets omfattning är för stor. Med tanke på att mobbningen inte tycks avta utan snarare tvärtom och den urartar sig i nya former och dimensioner i och med tillgången till internet, förefaller en analys av mobbningen utifrån ett metaperspektiv centralt, enligt fritidspedagogen i fokusgrupp 1. Detta tycks vara enda sättet att kunna komma åt och ta itu med problematiken i sin helhet. Att jobba lokalt utifrån skolans regler och

policydokument är också viktigt, det är flera som framhåller denna fråga, dock råder det enighet om att det bör forskas mer i den riktningen, nämligen hur man ska kunna angripa mobbningen utifrån ett uppifrån perspektiv.

7.4. Arbetssätt och förhållningssätt

Under detta tema redogörs det för hur skolpersonalens arbets- och förhållningssätt ser ut för den enskilde individen samt hur det ser ut i arbetsgruppen.

7.4.1. Arbetsfördelning och roller

Sammansättningen i fokusgrupperna var tvärprofessionell då olika yrkesgrupper fanns representerade. I analysen av skolpersonalens respektive roller märks en tydlig koppling mellan det uppdrag de har och hur de talar om deras arbete.

En kurator berättar hur hans respektive arbetsfördelning ser ut, där man tydligt ser att största delen av arbetet innehåller samtal.

"Mina arbetsuppgifter är samtal till nittio procent denna terminen."

(Kurator, Fokusgrupp 2)

En fritidspedagog beskriver sin arbetsroll som mer involverad i vardagen med eleverna, där hen har samtal i förebyggande, akuta och efter skeden.

"Jag är bland elever, försöker upptäcka situationer så att det inte händer, har samtal med elever. Vi är mycket i korridoren och upptäcker situationer." (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

En rektor som bekräftar vad många andra rektorer sagt, att deras arbete mot mobbning är främst i de situationer där mobbningen är på en högre nivå samt att samtal är det arbetssätt som tillämpas många gånger även för rektorer.

"Det jag gör är att ta det som gått långt, första samtalen görs med vår kurator. Fungerar inte detta så kopplas jag in." (Rektor, Fokusgrupp 4)

Nedan beskrivs av en lärare hur hen har ett vardagsnära arbete med ungdomarna samt föräldrar. Av våra tolkningar framgår det att lärare är de som många gånger upptäcker olika mobbningssituationer.

"Vi rapporterar mycket till föräldrar, samt kurator och rektor, vad som sker. Vi samtalar även med elever dagligen. Vi arbetar vardagsnära."
(Lärare, Fokusgrupp 2)

Här nedan följer ett citat från en biträdande rektor som visar på att hens arbetssätt liknar rektorernas i de övriga fokusgrupperna. Arbetssättet är övergripande.

"Jag jobbar lite annorlunda mot vad de på golvet gör. Jag måste se till att de har rätt förutsättningar, att de gör ett bra jobb. Fallen där det går lite för långt, de blir jag involverad i." (Biträdande rektor, Fokusgrupp 3)

Det vi har kunnat urskilja i förhållningssätt är hur rektorer och biträdande rektorer är beredda att ta på sig rollen som "den stränga" med strikta regler. Detta har bekräftats i de diskussioner de fört. Nedan följer ett citat som bekräftar en rektors förhållningssätt:

"Jag som rektor kan ibland uppfattas som sträng, denna rollen behövs också annars tror eleverna att det är fritt fram..." (Rektor, Fokusgrupp 2)

Den yrkesroll som varit lättast att skilja från mängden är kuratorerna. Det har vid tre av fokusgrupperna varit kuratorer som uttryckt sin roll som vänlig och känslös. Att kuratorer har en utbildning bakom sig som har stor vikt på etik, bemötande och förståelse för samhällsproblem kan ha en betydelse för deras förhållningssätt. Nedan visar en kurator tydligt sin ödmjuka och pedagogiska sida som förefaller lämplig för hens respektive yrkesroll.

"Min roll i mobbningen är att jag bemöter alla lika, jag är väldigt snäll. Jag tänker om jag går på en elev för hårt så sluter den sig. Ställer istället snälla frågor. Om det är någon som behöver ta i med mer hårdhandskar anser jag att det är bättre det går till rektorn, för att den här personen, om det är så att det händer någonting hemma så vill jag att eleven ska känna att den här personen var ju schyst hen kan jag prata med även om jag gjorde fel."
(Kurator, Fokusgrupp 2)

Vår tolkning är att yrkesrollerna som kurator samt rektor framträder mest medan de andra har ett mer övergripande arbete som är vardagsnära i situationer relaterade till mobbning. De övriga yrkesrollerna upplevs vara delaktiga i fler moment som rör

mobbning då de är mellanhanden i de flesta situationer. Även beskrivning av hur lärare och fritidspedagoger är inblandade i möten med föräldrar och rektorer har lyfts fram i diskussionerna i fokusgrupperna. Rektorer samt kuratorer uppfattas dock ha en mer preciserad roll i arbetet mot mobbning.

I fokusgrupperna har den personliga karaktären hos vissa deltagare varit tydlig, man ser hur förklaringar på mobbning handlar även om vad var och en har med sig i bagaget. Exempel på detta är att somliga har mer politiska resonemang om hur samhället är konstruerat och de talar på ett sätt som ger intryck av att de är väldigt insatta i samhällsdebatten om mobbning som socialt problem. Medan andra talar mer vardagsnära i hur de tolkar mobbning.

En annan aspekt som tagits med vid analysen är hur deltagarna är präglade av personliga erfarenheter som i vissa fall kan framkalla känslor kring mobbning. Känslor kan påverka hur vi uppfattar saker, våra attityder och åsikter (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Hur känslor kan skapas av interaktion samt erfarenheter har framkommit vid enstaka fall i fokusgrupperna.

"Jag tror ideal är centralt inom mobbning. Om man tittar på ideal kan jag koppla det till mig, för jag var mobbad själv. Jag var lång och ful och hade tänder åt alla håll, det var sneda och vinda och stod ut. Det är klart jag blev utsatt för det, jag var ju inte snygg, detta var ju i mellanstadiet." (Kurator, Fokusgrupp 2)

Citatet visar hur en deltagare som själv blivit mobbad beskriver sina upplevelser och erfarenheter. Detta är dock samma person som beskriver sin roll som genomgående snäll mot alla, och hens bemötande är lika gentemot alla. Här visar det på att känslorna kan väcka större engagemang.

Vi har kunnat urskilja hur förhållningssätt och attityder präglas delvis av skolpersonalens respektive yrkesroller, men även som enskild individ. Detta kan kopplas till att individer har olika bakgrunder och personliga värderingar men även yrkesroll med bakomliggande utbildning som påverkar förhållningssättet. Deltagarnas varierande engagemang och kunskaper om mobbning kan i ljuset av den offentliga diskursen tolkas som att somliga har ett något större intresse för vad som pågår i

samhällsdebatten. Dessa individer kan således ha med sig en del av forskningsrönen men vara omedvetna om det.

7.4.2. Gemensamt på arbetsplatsen

Flera arbetssätt och förhållningssätt är genomgående lika hos deltagarna i respektive elevhälsoteam. De beskriver hur de gör sig tillgängliga för samtal och tillrättavisande vid uppenbara fall av mobbning som de stöter på. De ger även en bild av hur de gemensamt arbetar mot mobbningen genom ett samsynat arbets- och förhållningssätt. I fokusgrupperna har deltagarna tillhörighet till hälsoteamet som grupp. En grupptillhörighet ger individen en kollektiv identitet med förståelse för hur andra människor fungerar Loseke (2003), vilket i sin tur kan vara en förklaring på gruppens samsyn. Fokusgruppernas samsyn kan även vara konstruerad i den institutionella miljön de befinner sig, att genom vanor och normer har konstruerat likartade uppfattningar om saker och ting är inte förvånande utan snarare förväntat. Vi kan nedan se i citat hur deltagarna i fokusgrupp tre interagerar i diskussion kring deras gemensamma arbete som bedrivs på skolan mot mobbning. Utifrån citatet kan även förståelse skapas om hur de i samtalet konstruerar sin sanning i gemenskap. En individs förslag och åsikt om ämnet ifrågasätts inte utan snarare tvärtom, det får medhåll från de övriga.

"Om det kommer till kännedom att någon blir kränkt, så pratar vi med eleven som blir kränkt, den som kränker och bägges föräldrar. Sen ska rektor informeras." (Kurator)

"Kommunikation är viktigt att det sker direkt, att allas informeras."
(Fritidspedagog)

"Är det någon formell metod vi använder?" (Lärare)

"Alltså, vi använder väl ingen direkt metod, det kanske man gör! Om vi ska säga något så är väl vår metod i så fall nära kommunikation." (Kurator)

"Ja och även nära kommunikation till hemmet, är ju jätteviktigt."
(Specialpedagog)

"Givetvis till bägge parterna. Mobbare och den mobbade samt föräldrar.
Sen så upplever jag att vi arbetar lösningsorienterat." (Lärare)

"Ja men jo det gör vi ju faktiskt, försöker ju hitta lösningar på problem och så." (Fritidspedagog)

Arbetsätt är något som deltagarna i alla fokusgrupper diskuterar och beskriver hur det innefattas av förebyggande arbete, arbete i det akuta skedet samt uppföljningsarbete. Fördelningen av dessa tre former ser ut enligt följande. Förebyggande arbete: relationsbyggande är viktigt hos alla deltagare i fokusgrupperna vilket ses som en uttalad metod enligt två av fokusgrupperna. Det relationsbyggande som vissa benämner som relationsskapande, har för avsikt att personal ska ha goda relationer till sina elever för att bland annat ge tillit och trygghet, men även relationen elever sinsemellan är viktigt då uppfattningen hos somliga deltagare i fokusgrupperna är att man inte mobbar någon man står nära i samma utsträckning.

"Här på skolan kan kränkningar grundas i att man inte känner varandra, vi uppfattar att om man känner någon väl så mobbar man inte dem." (Rektor, Fokusgrupp 4)

Förebyggande innebär även att de är observerande i vardagen, för att se vilka attityder som råder bland eleverna. Detta med avsikt att upptäcka om någon blir utsatt men även för att tala allmänt om värderingar och vara goda förebilder för eleverna. Jacobson (2013) talar också för förhållningssätt, nämligen att det bör finnas uttalade regler och förhållningssätt i hur man synliggör mobbning på skolan utanför lektionstid. Inom förebyggande arbete är även fokus på värdegrunden genomgående på alla skolor. Inom ramen för värdegrunden arbetar de med att få ut information till elever i form av föreläsning. En skola uppger att de har planer på att utöka informationen som ges till eleverna rörande värdegrunden med inkluderad antimobbningsarbete.

"Vi är i ett planeringsskede för att utveckla värdegrundsarbetet. Vi har schemalagda lektioner i sexan och åttan där vi diskuterar just preventiva insatser, men ska även lyfta i årskurs sju och nio. Vi arbetar mycket med dessa frågor." (Fritidspedagog, Fokusgrupp 1)

Att nå ut till föräldrar ses också som ett förebyggande arbete där de informerar på föräldramöten om mobbning, men även inbjudningar till föreläsningar för föräldrar som inkluderar bland annat användandet av appar och förekomsten av mobbningen i dessa.

Det arbete som sker i de akuta skedena beskrivs med insatser i form av uppbyggnad av mobbningsutövande, samtal, kontakter mellan alla inblandade men även ibland anmälningar.

Vid det uppföljande arbetet är samtal och kontakter med de inblandade i respektive fall en viktig del. Vid en av fokusgrupperna talar de om något de kallar ”nätet” och beskriver det som ett samarbete med bland annat, fältsekreterare, närpolis och fritidsgårdar. Detta handlar om samarbeten för bra lösningar för de ungdomar som hamnat snett.

”Nätgruppen är mest för dem som är på glid, men också för sådana som utsätter andra för kränkningar.” (Kurator, Fokusgrupp 3)

Nätgruppen kan ses jobba med både förebyggande arbete och uppföljningsarbete mot mobbning.

Det som framkommer i diskussionerna i helhet av alla fokusgrupper är att tyngden ligger på det preventiva arbetet mot mobbning och att det preventiva arbetet innefattar samtal i stor omfattning. Alla deltagare beskriver hur de i olika utsträckning använder sig av samtal som arbetsmetod för att förhindra mobbning. Kuratorerna är dock de som i störst utsträckning beskriver hur deras samtal kan handla om hur elever känner och mår. Och när frågan om hur de i sin egen yrkesroll arbetar med mobbning ställs, beskrivs arbetet med fokus vad som har hänt och hur mobbning får andra människor att må när de utsätts för mobbning samt samtal om vad som är rätt och fel.

8. Diskussion

I detta avsnitt kommer uppsatsens analys och resultat att diskuteras där resonemang förs kring skolpersonalens tolkningar och uppfattningar om mobbning. Diskussionen kommer även att beröra den institutionella miljöns eventuella påverkan på skolpersonalens arbets- och förhållningssätt. Avsnittet avslutas med en slutsatsdel samt förslag på vidare forskning.

8.1. Generella tolkningar

Syftet med uppsatsen var att få en ökad förståelse för skolpersonalens uppfattningar om fenomenet mobbning. Mobbning är ett välbekant begrepp som många förknippar med barn och skolvärlden (Alvant, 2009). Deltagarna i fokusgrupperna tycks emellertid vara välbekanta med detta fenomen. Samtidigt framhåller deltagarna att det råder en viss oklarhet kring vilka handlingar som bör definieras som mobbning samt vad mobbning är i helhet. Skolpersonalen stöter en del på svårigheter med att ge en precis bild av hur mobbning ser ut. Den individuella dimensionen i hur mobbningen upplevs av den utsatte verkar vara utgångspunkten i hur skolpersonalen beskriver mobbningen. Att handlingarna upplevs olika av den utsatte är en aspekt som framträder även inom forskning (Jacobson, 2013; Larsson, 2010). Det har även framkommit i fokusgrupperna att mobbning är ett ord som används obefogat av föräldrar och elever. Fokusgruppdeltagarna uppger att elever och föräldrar påstått att mobbning utövats gentemot eleven när personalen inte ansåg att så var fallet. Detta kan tyckas förefaller vara motsägelsefullt och problematiskt då personalen ena stunden säger att det är individuellt och att individen avgör när det är mobbning samt var gränsen går. Sedan i nästa stund säger de att ordet mobbning används obefogat, då exempelvis föräldrar eller elever påstått att mobbning ägt rum men skolpersonalen inte höll med. Dessa åsikter har förekommit i alla fokusgrupper men i olika grader. Denna ambivalens i åsikter kan eventuellt oavsiktligt avspeglas i kontakten med elever och föräldrar. En annan aspekt av ambivalensen är att det finns en viss risk med att skolpersonalen kan komma att förbise allvaret i en situation då de färgats av tidigare åsikter.

Vi har kunnat urskilja i deltagarnas tolkning att diskussionerna kring orsaker till mobbning hamnar på individ-, grupp- och samhällsnivå. På individnivå pratar deltagarna om hur elevers vilja att ha en hög social position driver dem till handlingar. I likhet med Beckmans (2013) resonemang kan deltagarnas tolkning av orsaker bakom kopplas till social status vilket är något som många elever eftersträvar, enligt deltagarnas beskrivning.

Skolpersonalens uppfattningar är att individer som eftersträvar hög social status har olika tillvägagångssätt som ibland kan inbegripa makt. Skolpersonalen uppger dock att social status inte alltid nödvändigtvis är kopplat till maktutövande och mobbning.

Deltagarna beskriver att många gånger råder normer kring vilka kläder man bär, vilken mobil man har. Detta kan leda till att de som inte uppfyller normen löper större risk att bli mobbade. Normer råder även i klassrummet och på skolan och detta utgör gruppnivån i deltagarnas uppfattningar. Dessa normer utvecklas till ett outtalat grupptryck som leder till mobbning. Även den språkliga normen hamnar på gruppnivån och uttrycks som en framträdande aspekt när skolpersonalen talar om mobbning.

På samhällsnivå nämns media som en orsak till att mobbning upprätthålls samt eskalerar. Skolpersonalen upplever att i takt med uppkomsten av internet har nya mobbningsformer tillkommit. Användningen av sociala medier uppges också vara en dominerande grund för upprätthållandet av mobbning. På samhällsnivå framträder även skolpersonalens uppfattningar om att föräldrarna har en förändrad inställning till skolan. Deltagarna uttrycker en oro kring den utveckling som sker i skolans värld, i synnerhet riktas viss kritik mot att det numera råder alltför höga förväntningar på skolan. Skolan som samhällsinstitution tycks enligt deras berättelser framstå i nytt ljus i dagens samhälle; de gamla föreställningar om skolan som samhällsinstitution luckras upp och fram träder den nya verkligheten där skolan förväntas både uppfostra och lära ut. Skolpersonalen upplever att det ställs krav på att skolan bör ta ansvaret för hur barnen ska bete sig med andra elever och med lärarna.

Personalen tolkar mobbning som en process som har förändrats med tiden. Utifrån skolpersonalens uppfattningar är det flera förändringar som har skett i samhället de senaste decennierna. Dessa förändringar är att mobbning har ändrats i sin karaktär och att psykisk mobbning är vanligare i dag. Att psykisk mobbning är den rådande kan vara relaterat till delvis internet och internet i sig har möjliggjort nya mobbningsformer. Det är dessa former som Giddens (2007) benämner som opersonliga vägar. Giddens (2007) skriver att samhället har förändrats över tid och det idag råder en annan moral samt andra värderingar. Curling framhålls också enligt skolpersonalen som en av de aspekter som tillkommit. Curlingen kan generellt tolkas som en konstruktion i en samhällskontext, detta då föräldrar eventuellt lever med begränsade förutsättningar att ge sina barn den tid de behöver och på så vis konstruerar de strategier för att kompensera för tidsbristen. Skolpersonalen kopplar curling till mobbning genom att barnen utvecklar vissa egenskaper samt benägenhet

till att mobba andra. Överdriven upppassning framhålls därmed skadligt av skolpersonalen eftersom barnet inte ges förutsättningar att lära sig av sina misstag.

Slutligen i skolpersonalens utsagor lyfts den språkliga normen som en negativ utveckling. De nuvarande språkliga normerna lägger enligt oss en grund för vidmakthållandet av mobbning.

8.2. Arbets-och förhållningssätt

För att förklara vilka orsaker som ligger bakom skolpersonalens förhållningssätt finns många aspekter att ta med i beaktning. Några som vi urskilt i vår analys belyser vi nedan. Ett gemensamt arbetssätt och förhållningssätt på skolorna kan handla om normer och regler i helhet för gruppen men även normer och handlingsutrymmen i förhållande till respektive yrkesroll. Dessa normer, regler och handlingsutrymmen kan förklaras med hjälp av socialkonstruktionistiska begrepp.

Genom *institutionalisering* skapas vanemönster i grupper med gemensamma mål (Berger & Luckmann, 1991). Professionellas förhållningssätt kan ses vara påverkade av det omgivande samhället genom lagar och regler. Våra uppfattningar är att skolpersonalen redogör för sina tolkningar i en konsensus och att deras syn på mobbning är likartad till följd av institutionalisering då detta inbegriper vanor i tänket och förhållningssätt i de flesta arbetsmomenten.

Kollektiva identiteter ger individer i en känsla av tillhörighet där man passar in i olika grupper i samhället (Loseke, 2003). Då kollektiva identiteter ger även känslan av behag och trygghet kan det vara en förklaring till att skolpersonalen finner sig i rollen inom gruppen. Deltagarna är en del av en grupp och uppfattningarna av mobbning blir till viss del påverkade av gruppdimensionerna. Vi kan inte uteslutande påstå att yrkesrollen är den avgörande faktorn i deras förhållningssätt, utan den individuella identiteten och självbilden kan också ha stor inverkan i detta avseende. Deltagarna är individer med skilda bakgrunder och erfarenheter.

8.3. Slutsatser

I uppsatsen har vi försökt analysera hur skolpersonal uppfattar fenomenet mobbning samt hur olika faktorer påverkan kan bidra till deras bild av mobbning. Den sociala

konstruktionen innebär att individen utifrån sin roll, de institutionella ramarna samt de personliga erfarenheterna i interaktion med andra konstruerar sig en bild av fenomenet. I uppsatsen har diskussioner även förts kring huruvida skolpersonalens uppfattningar är produkten av den offentliga diskursen genom den pågående växelverkan mellan samhällsforskning och vardagsmänniskans värld (Borell & Johansson, 1996).

Vid analys av deras uppfattningar kan det vara på sin plats att lyfta fram den historiska aspekten kring uppkomsten av mobbning. Termen var för några decennier sedan en för allmänheten och forskningen okänd term. Sedan dess har fenomenet fått ökat inflytande genom olika aktörers influenser, såväl forskning som media. Deltagarnas utsagor kan i detta avseende vara en framställning av den offentliga diskursen om mobbning som finns i nutida samhället. Lagstiftning som lyfter fram skolans ansvar mot mobbning kan också vara resultatet av det synliggörande av fenomenet som gjorts de senaste årtiondena i skolans miljö.

I vår analys framkommer det att skolpersonalens uppfattningar kan knytas till tre nivåer: individ-, grupp- och samhällsnivå. Det framstår som att skolpersonalen menar att dessa tre nivåer ömsesidigt påverkar varandra. På individnivå kunde mobbningen förklaras utifrån individperspektivet, där tonvikt lades på individens bakgrund, viljan att positionera sig hierarkiskt sett med flera. På gruppnivå handlade om gruppsytryck och de mekanismer som blir aktuella i en gruppkontext. Språkliga normer lyftes också fram utifrån detta perspektiv. Slutligen på samhällsnivå har vi kunnat identifiera att skolpersonalen uppfattar att orsakerna till dagens mobbning bottnar i mångt och mycket i aspekter som rör utvecklingen i samhället. Internets påverkan på samspelet mellan individer, vår tids anda med rådande normer framhölls ligga till grund för mobbningens dominerande.

En annan uppfattning som är knuten till orsakerna bakom mobbning utifrån deltagarna i studien är att det råder obalans mellan de utmaningar skolan möter och de otillräckliga förutsättningarna i form av resurser som finns till buds. Till följd av föräldrarnas livsvillkor har synen på skolan som samhällsinstitution påverkats i en högre grad genom föräldrarnas förväntningar att skolan ska uppfostra och lära eleverna värderingar och normer. Tidsbristen på skolan anförs även den som en

utmaning, då skolan förväntas kunna arbeta såväl med lärandemålen som med elevernas psykosociala mående. Detta upplever skolpersonalen som en svår ekvation som inte går att lösa. I detta avseende kan paralleller dras till Giddens (2007) tanke om att modern tid präglas av förändrad syn på sociala institutioner vilket i vårt fall är skolan.

Vi har kunnat urskilja aspekter som kan ligga till grund för hur skolpersonalens arbets- och förhållningsätt kommer till stånd samt bibehålls. I en institutionell kontext finns vissa, såväl medvetna som omedvetna, dimensioner som påverkar skolpersonalens dagliga arbete. Diskussionerna om arbets- och förhållningssätt relaterat till mobbning som förs i fokusgrupperna sker möjligtvis till följd av rutiner inom ramen för institutionalisering.

Sammanfattningsvis kan fokusgruppsdeltagarnas uppfattningar om mobbning vara produkten av det vi tidigare talade om, den kontinuerliga växelverkan mellan samhällsvetenskap och samhället. Skolpersonalens uppfattningar kan mycket väl antagas grundas på den offentliga diskursen om mobbning som nuförtiden råder. Deras uppfattningar är inte av statisk art, vilket innebär att förändringar och utmaningar som skolan utmanas att ta itu med kan komma att återspegla sig i föreställningar och i det sätt man arbetar mot mobbning. I takt med att samhällsvetenskapen belyser fenomenet ur nya infallsvinklar framstår det att skolpersonalens uppfattningar är föränderliga genom tid och kopplade till den offentliga diskursen som är en ständigt pågående process.

Uppsatsens förtjänst möjliggör reflektioner och kritisk granskande om de processer som ligger till grund för hur människor framställer mobbning. Det kan därigenom frambringa förståelse för hur mobbning synliggörs i en skolmiljö samt hur skolpersonal konstruerar förståelse och förhållningssätt utifrån sina roller i relation till det aktuella ämnet. På ett större plan kan vi få en ökad förståelse för hur den samhällsvetenskapliga forskningen skapar ett ramverk för hur samhället tolkar ett fenomen. Och omvänt speglar forskningen de problem som samhället handskas med.

8.3. Förslag till vidare forskning

Då skolan inte tycks kunna nå ut med sitt arbete mot mobbning på en större strukturell nivå är det angeläget att fokus bör hamna där. Samtidigt som vi tidigare diskuterat kan den offentliga diskursen ha en viss påverkan och genomslagskraft på lekmän i samhället. Om samhällsvetenskapen lägger större vikt vid att belysa och problematisera mobbningens strukturella dimensioner kan detta då leda till att samhället generellt via den offentliga diskursen får nya lämpliga perspektiv på åtgärder. Vidare tycker vi att tanken om den sociala konstruktionen av mobbning i ett vidare forskningsperspektiv bör inkludera internet eftersom den tycks vara en irreversibel process som blir allt större. Vi ser gärna att forskningen blir mer inriktad på att inkludera digitaliseringen som en del av lösningen.

Referenser

Allwood, C., & Erikson, M. (2010). *Grundläggande vetenskapsteori, för psykologi och andra beteendevetenskaper*. Lund: Studentlitteratur.

Alvant, P. (2009). *Effekter av anti-mobbningsprogram - vad säger forskningen?* Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Andersson, S., & Swärd, H. (2008). Etiska reflektioner. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R.(Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Beckman, L. (2013). *Traditionell mobbning och nätmobbning bland svenska ungdomar: Könsskillnader och samband med psykisk hälsa*. Doktorsavhandling, Karlstad University, Centrum för forskning om barn och ungdomars psykiska hälsa.

Berger, P., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin Books.

Borell, K., & Johansson, R. (1996). *Samhället som nätverk. Om nätverksanalys och samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Brist, T. (2015). *Not just a rite of passage: An action research project on bullying prevention* (Avhandling, Saint Mary's University of Minnesota)

Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:a uppl.). Stockholm: Liber.

Davies, C., & Eynon, R. (2013). *Teenagers and Technology*. New York: Routledge.

Elevvårdsutredningen: Från dubbla spår till elevhälsa – i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling. (Statens offentliga utredningar 2000:19). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., & Daneback, K. (2000). *Skolan - en arena för mobbning. En forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*.

Kalmar: Lenanders grafiska

- Farrington, D.P. (1993). Understanding and Preventing Bullying. *Crime and Justice*. Vol. 17 p. 381-458. Hämtad 23 april 2017 från <http://www.jstor.org/stable/1147555>
- Forsman, A. (2003). *Skolans texter mot mobbning- reella styrdokument eller hyllvärmare?* (Avhandling, Luleå Tekniska Universitet, Institutionen för lärarutbildningen).
- Friends (2013). *Om ungas liv på nätet och hur vuxna kan agera för ett schysstare nätklimat*. Hämtad från 13 april 2017 [http://www.friends.se/\\$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf](http://www.friends.se/$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf)
- Frisén, A., & Berne, S. (2016). *Nätmobbing. Handbok för skolan*. Stockholm. Natur& Kultur.
- Frånberg, G. M., & Wrethander, M. (2011). *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, A. (2013). *Kränkande behandling i skolan. Den rättsliga regleringen av kommunens ansvar* (Avhandling. Uppsala Universitet)
- Hacking, I. (2004). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Hallberg, U. (2016). *Mobbning i skolan- varför och vad gör vi?* Lund: Studentlitteratur.
- Hylander, I. (2001). *Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod. Institutionen för beteendevetenskap*. Linköping: Linköpings universitet.
- Höistad, G. (2001). *Mobbning och människovärde: om förtryck utanförskap och vad vi kan göra*. Göteborg: Gothia.
- Jacobsen, D. (2010). *Förståelse, beskrivning och förklaring: Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

- Jacobson, B. R. (2013). *Rethinking school bullying. Dominance, Identity and school Culture*. New York: Routledge.
- Jacobsson, K., Thelander, J., & Wästerfors, D. (2010). *Sociologi för socionomer*. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Joan B. S., & Nail, P.R. (2013) Introduction to special issue on bullying: A social influence perspective, *Social Influence*, 8:2-3, 81-86, DOI: 10.1080/15534510.2013.771882
- Johnson, J. (2012). *Cyberbullying issues in schools: an exploratory, qualitative study from the perspective of teaching professionals* (Avhandling, The School of Education University of Birmingham).
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, A. (2008). *Mobbningsbegreppets uppkomst och förhistoria: en begreppshistorisk analys*. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 13 (1), s. 19–36
- Larsson, E. (2000). *Mobbad? Det har vi inte märkt!* Stockholm: Liber.
- Loseke, D. (2003). *Thinking about social problems, An Introduction to Constructionist Perspectives*. New York: Aldine Transaction.
- Olweus, D. (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. (1. uppl.) Stockholm: Rädda barnen.
- Pikas, A. (2002). New Developments of the Shared Concern Method. *School Psychology International*, Vol.23(3), p.307-326. Hämtad 5 maj 2017 från <https://eric-ed-gov.proxy.library.ju.se/?q=EJ651777&id=EJ651777>
- Provis, S, A. (2012). *Bullying (1950 - 2010): The Bully and the Bullied* (Avhandling. Loyola University. Chicago)
- Sahlin, I. (2013). Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I Meeuwisse, A., & Swärd, H. (red). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.

Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Voeten, M., & Sinisamal, M. (2004). Targeting the group as a whole: The Finish anti-bullying intervention. I Smith, K. P., Pepler, D., & Rigby, K.(red). *Bullying in schools. How successful can interventions be?* University Press: Cambridge.

Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. (Rapport 353). Hämtad 15 april 2017 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2498>

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, Lgr 11. Stockholm: Skolverket.

Smith, K. P., Pepler, D., & Rigby, K. (2004). *Bullying in schools. How successful can interventions be?* Cambridge: University Press.

Smith, P. K. & Sharp, S. (1996). Att förstå sig på mobbning. I Smith. P.K., & Sharp, S.(red). *Strategier mot mobbning: en praktisk handbok för lärare*. Lund: Studentlitteratur.

Socialstyrelsen (2010). *Barn som utsätts för fysiska övergrepp*. Hämtad 12 april 2017 från: <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17955/2010-3-10.pdf>

Svensk författningssamling. *Skollag (2010:800)*. Hämtad 3 maj 2017: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K6

Svensson, K., Johnsson, E., & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme, utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Teräsahjo, T., & Salmivalli, C. (2003). She is not actually bullied: The discourse of harassment in student groups. *Aggressive behavior*, 29, 134–154, DOI: 10.1002/ab.10045

Till statsrådet Mona Sahlin. (1999). (Statens offentliga utredningar 1999:69). Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*. Vol.26(3), pp.277-287. DOI: /10.1016/j.chb.2009.11.014

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Vi heter Lisa Kjellerstedt och Maria Kulborg, vi är socionomstudenter som läser termin 6 av 7 på Hälsohögskolan i Jönköping. Vi arbetar just nu med vårt examensarbete och vi har valt att skriva om mobbning. Mobbning är ett brett område och vi valde att inrikta oss på metoder i arbetet mot mobbning på högstadieskolor.

Vi har varit i kontakt med rektor/biträdande rektor på er skola och presenterat vårt ämne samt att vi valde fokusgrupper som intervjuform. Den beräknade tiden för fokusgruppintervjun beräknas ta 1–1,5 timme.

Fokusgrupper är en form av gruppintervju där ni som deltagare kommer att få diskutera olika teman om ämnet mobbning på högstadiet. Tanken är att de teman som vi presenterar ska stimulera en diskussion er emellan. I fokusgrupperna är avsikten att deltagarna ska tala så fritt som möjligt om mobbning och inom ramen för de teman som presenteras. För en optimal gruppstorlek för fokusgrupper hoppas vi att mellan fyra till sex personer kan delta.

Som det framgår ovan, kommer studiens empiri att inhämtas genom fokusgrupper. Fokusgruppen kommer att spelas in. Detta är ett stöd för oss i samband med transkriberingen. Studiens resultat kommer sedan att presenteras i ett skriftligt examensarbete vid Hälsohögskolan i Jönköping. I examensarbetet kommer alla deltagare vara avidentifierade.

Ert deltagande i studien är frivilligt, det innebär att man när som helst har rätt att avbryta sitt deltagande. Vi hoppas på att ni har möjlighet och vill ställa upp. Om så är fallet, kommer vi därefter att ta kontakt med rektorn/biträdande rektorn för att boka tid för fokusgrupp.

Vid frågor får ni självklart kontakta oss.

Med vänliga hälsningar,

Lisa Kjellerstedt lisa.kjellerstedt@gmail.com, tel: 0736-709036

Maria Kulborg mariakulborg@yahoo.com, tel: 0739-766962

Bilaga 2

Intervjuguide

1. Presentation av oss själva.
2. Kort presentation av tanken bakom studien
3. Information om frivillighet och konfidentialitet.
4. Beskrivning av våra roller som observatör/moderator.
5. Start av intervju efter deltagarnas samtycke av inspelning.
6. Presentera teman och frågeställning till dem, som inledning för påbörjad diskussion av varadera temat.

I fokusgruppintervjuerna kommer vi att presentera teman med relevanta för sammanhanget frågeställningar. Dessa teman berör ämnet mobbning. Kort presentation av teman.

- **Uppfattning om mobbning:** Vad är mobbning enligt er? Hur ser mobbningen ut på er skola?
- **Orsaker till mobbning:** Hur uppstår mobbningen enligt era uppfattningar? Hur uppfattar ni orsakerna till dagens mobbning jämfört med hur det var förr?
- **Arbetsätt:** Hur arbetar ni med mobbning? Hur skulle ni önska att ni jobbade? Hur ser era respektive roller ut relaterade till mobbningen? Finns det, enligt er, något ni anser behöver förbättras i arbetssättet?
- **Framtida utmaningar:** Vad är enligt era uppfattningar framtida utmaningarna relaterade till mobbning?

Frågor att tillämpa vid behov (i nödfall om det blir tyst en längre stund eller om deltagarna anser att de är färdiga med sina resonemang men när vi tycker att det finns mer att samtala om.)

- Kan du berätta mer/utveckla?
- Hur menar/tänker du?
- Finns det mer att tillägga?
- Varför tror/tycker/känner du på det här viset?
- Hur känner övriga deltagare för detta?
- Vid behov i syfte att stimulera till diskussion be deltagarna nämna två utmaningar, lösningar m.fl. (beroende på den frågeställningen som diskuteras i talande stund).

Slutfråga (ställs efter varje genomgången tema)

Är det något mer ni vill tillägga som ni tycker är viktigt att lyfta i det här sammanhanget?